

Re

P

Ses

M

In primis
quas de re
materialib
quandiu se
Scientiaru
qua anteh
istius fan
primã fo
tamen in

80 clerge 751
Renati des Cartes
Prima
Philosophia.

Synopsis
Sex sequentium
meditationum.

In prima causa exponuntur propter
quas de rebus omnibus, praesertim
materialibus, possumus dubitare;
quandiu scilicet non habemus alia
Scientiarum fundamenta quam ea
quae antehac habuimus. Et si autem
istius tanta dubitationis utilitas
primam fronte non appareat, est
tamen in eo maxima quod ab

omnibus præiudiciis nos liberet, viamq;
facillimam sternat ad mentem à
sensibus abducendam; ac denique
efficiat ut de iis quæ postea vera
esse comperiemus, non amplius
dubitare possimus.

In secundâ, mens quæ propriâ
Libertate utens supponit ea omnia non
existere de quorum existentia vel
minimum potest dubitare, animad-
uertit fieri non posse quin ipsa
interim existat. Quod etiam summa
est utilitatis, quoniam hoc pacto
facile distinguit quænam ad se,
hoc est ad naturam intellectualem,
& quænam ad corpus pertineant.
Sed quia forte nonnulli rationes
de anima immortalitate illo in loco
expectabunt, eos hic monendos puto
me conatum esse nihil scribere quod
non accuratè demonstrarem, ideoque
non alium ordinem sequi potuisse

quàm illum qui est apud geometras
usitatus, ut nempe omnia præmitterem
ex quibus quesita propositio dependet,
antequam de ipsâ quicquam concluderem;
primum autem & præcipuum quod
prærequiritur ad cognoscendam animæ
immortalitatem esse ut quammaximè
perspicuum de eâ conceptum, & ab omni
conceptu corporis planè distinctum
formemus; Quod ibi factum est;
præterea verò requiri etiam ut
sciamus, ea omnia quæ clarè &
distinctè intelligimus, eo ipso modo
quo illa intelligimus, esse vera: quod
ante quartam meditationem probari
non potuit; et habendum esse distinctum
naturæ corporeæ conceptum, qui
partim in ipsâ secundâ, partim etiam
in quintâ, & sextâ formatur; atque
ex his debere concludi ea omnia quæ
clarè, & distinctè concipiuntur, ut
substantiæ diuersæ, sicuti concipiuntur
mens & corpus, esse reuera
substantias realiter à se mutuo
distinctas: hocque in sextâ concludi;

Idemque etiam in ipsa confirmari, —
 ex eo quod nullum corpus nisi —
 diuisibile intelligamus, contra autem —
 nullam mentem nisi indiuisibilem: —
 neque enim possumus ullius mentis —
 mediam partem concipere, ut possumus —
 cuiuslibet quantumuis exigui corporis, —
 adeo ut eorum natura non modo —
 diuersa, sed etiam quodammodo contra- —
 riae agnoscantur. Non autem ulterius —
 eam de re in hoc scripto me egisse; —
 tum quia haec sufficiunt ad ostendendum —
 ex corporis corruptione mentis interitum —
 non sequi, atque sic ad alterius vitae —
 spem mortalibus faciendam; tum —
 etiam quia praemissa, ex quibus ipsa —
 mentis immortalitas concludi potest, —
 ex totius physicae explanatione dependent: —
 primo ut sciatur omnes omnino —
 substantias, siue res quae à Deo creari —
 debent ut existant, ex natura sua esse —
 incorruptibiles, nec posse unquam —
 desinere esse, nisi ab eodem Deo —

concursum suum eis denegante ad —
 nihilum reducantur; ac deinde ut —
 aduertatur corpus quidem in genere —
 sumptum esse substantiam, ideoque —
 nunquam etiam perire, sed corpus —
 humanum, quatenus à reliquis —
 corporibus differt, non nisi ex certa —
 membrorum configuratione, aliisque —
 eiusmodi accidentibus esse conflatum; —
 mentem vero humanam non ita ex —
 ullis accidentibus constare, sed puram —
 esse substantiam; etsi enim omnia —
 eius accidentia mutantur, ut quod alias —
 res intelligat, alias velit, alias sentiat &c. —
 non ideo ipse mens alia euadit; —
 humanum autem corpus aliud sit —
 ex hoc solo quod figura quarundam —
 eius partium mutetur: ex quibus —
 sequitur corpus quidem per facile interire, —
 mentem autem ex natura sua esse —
 immortalem.

In tertia meditatione —
 praecipuum meum argumentum ad —
 probandam Dei existentiam satis —

fuse ut mihi videtur explicui. Veruntamen
quia ut Lectorum animos quam maxime
a sensibus abducerem, nullis ibi
comparationibus à rebus corporeis
petitis volui uti; multae fortasse
obscuritates remanserunt, sed quae
ut spero postea in responsionibus ad
obiectiones plane tollentur; ut inter
ceteras, quomodo idea entis summe
perfecti quae in nobis est, tantum habeat
realitatis obiectivae, ut non possit non
esse à causa summe perfecta, quod
ibi illustratur comparatione machinae
valde perfectae, cuius idea est in mente
alicuius artificis; ut enim artificium
obiectivum huiusmodi debet habere
aliquam causam, nempe scientiam huius
artificis, vel aliorum à quo sic
illam accepit, ita idea Dei quae in nobis
est non potest non habere Deum ipsum
pro causa.

In Quartâ probatur ea omnia,
quae clare & distincte percipimus, esse
vera; simulque in quo ratio falsitatis

consistat explicatur; quae necessario fieri
debent tam ad praecedentia firmanda,
quam ad reliqua intelligenda.

In Quintâ praequam quod
natura corporea in genere sumpta
explicatur, novâ etiam ratione Dei
existentia demonstratur; sed in quâ
rursus nonnullae forte occurrent difficultates
quae postea in responsione ad obiectiones
resolventur; ac denique ostenditur quo
pacto verum sit ipsarum geometricarum
demonstrationum certitudinem à
cognitione Dei pendere.

In Sextâ denique, intellectio ab
imaginatione seernitur; distinctionum
signa describuntur; mentem realiter
à corpore distingui probatur; eandem
nihilominus tam arcte illi esse
coniunctam, ut unum quid cum ipsâ
componat ostenditur; omnes errores qui à
sensibus oriri solent recensentur; modi
quibus vitari possint exponuntur; et denique
rationes omnes ex quibus rerum materialium
existentia possit concludi afferuntur;

Non quod eas valde utiles esse putarim ad
probandum id ipsum quod probant, nempe
reuera esse aliquem mundum, et homines
habere corpora, & similia, de quibus nemo
unquam sanae mentis serio dubitauit,
sed quia illas considerando agnoscitur non
esse tam firmas, nec tam perspicuas
quam sunt ea, per quas in mentis nostrae,
& Dei cognitionem deuenimus: adeo ut
hae sint omnium certissima, et euidentissima
quae ab humano ingenio sciri possint.
Cuius unius rei probationem in his
meditationibus mihi pro scopo proposui.
Nec ideo hic recenseo varias alias
quaestiones de quibus etiam in ipsis
ex occasione tractatur.

Meditatio prima,
De his quae in dubium
reuocari possunt.

Animaduerti iam ante aliquot annos
quam multa ineunte aetate falsa pro
veris admiserim, et quam dubia sint
quaecunque istis postea superextruxi,
ac proinde funditus omnia semel in
uita esse euertenda, atque à primis
fundamentis denuò inchoandum, si
quid aliquando firmum, et mansurum
cupiam in scientiis stabilire: sed ingens
opus esse videbatur, eamque aetatem
expectabam, quae foret tam matura,
ut capescendis disciplinis aptior nulla
sequeretur. Quare tam diu cunctatus
sum, ut deinceps essem in culpa, si quod
temporis superest ad agendum, deliberando
consumerem. Opportune igitur
hodie mentem curis omnibus exotui,
securum mihi otium procurauit, solus
secedo, serio tamen, et liberè generatim
huius mearum opinionum euersioni
vacabo. Ad hoc autem non erit necesse

Res. 12
B 751

ut omnes esse falsas ostendam, quod
nunquam fortassis assequi possem; Sed
quia iam ratio persuadet non minus
accuratè ab iis quæ non planè certa sunt
atque indubitata, quàm ab aperte falsis
assensionem esse cohibendam, satis erit
ad omnes reuicendas, si aliquam rationem
dubitandi in vnaquaque reperero. Nec
ideo etiam singula erunt percurrenda,
quod operis esset infiniti: sed quia suffossis
fundamentis quidquid iis super-a-dificatum
est, spontè collabitur, aggrediam statim
ipsa principia, quibus illud omne, quod
olim credidi, nitebatur. nempe quidquid
hactenus ut maximè verum admisi, vel
à sensibus, vel per sensus accepi, atque
hos interdum fallere deprehendi, ac
prudencia est nunquam illis planè confidere
qui nos vel semel deceperunt. sed fortè
quamuis interdum sensus circa minuta
quædam et remotiora nos fallant, plerumque
tamen alia sunt de quibus dubitari
planè non potest, quamuis ab iisdem
hauriantur, ut iam me hinc esse, foco
assidere, hyemal, togà esse indutum,
chartam istam manibus contrectare,

Et similia: manus verò has ipsas,
totumque hoc corpus meum esse, quàm
ratione posset negari: nisi me fortè
comparem necio quibus insanis, quorum
cerebella tam contumax vapor ex atrà-
bile labefactat, ut constanter assueant
vel se esse reges, cum sunt pauperrimi,
vel purpurà indutos, cum sunt nudi,
vel caput habere futile, vel se totos esse
cucurbitas, vel ex vitro conflatos; sed
furiosi sunt isti, nec minus ipse demens
viderer, si quod ab iis exemplum ad me
transferrem. proclare sanè, tanquam
non sim homo, qui soleam noctu dormire,
et eadem vniuersa in somnis pati, vel
etiam interdum minus verissimilia,
quàm quæ isti vigilantes; quàm frequenter
verò usitata ista, me hinc esse, togà
vestiri, foco assidere, quies nocturna
persuadet, cum tamen positus vestibus
iaceo inter strata; atque nunc certè
vigilantibus oculis intueor hanc
chartam, non sopitum est hoc caput
quod commoueo, manum istam
prudens et sciens extendo, et sentio,
non tam distincta contingerent
dormienti; quasi scilicet non recorder

Rés. 16
B 751

à similibus etiam cogitationibus me
alias in somnis fuisse delusum; quæ dum
cogito attentius, tam planè video nunquam
certis indicis vigiliam à somno posse
distingui, ut obstupescam, et ferè hic
ipse stupor mihi opinionem somni
confirmet. Age ergo somniemus, nec
particularia ista vera sint, nos oculos
aperire, caput mouere, manus extendere,
nec forte etiam nos habere tales manus,
nec tale totum corpus, tamen profectò
fatendum est visa per quietem esse
veluti quasdam pictas imagines, quæ
non nisi ad similitudinem rerum ver-
arum fingi potuerunt, Ideoque saltem
generalia hæc, oculos, caput, manus,
totumque corpus res quasdam non
imaginarias, sed veras existere: nam-
sanè pictores ipsi, ne tum quidem,
cum Sirenas et Satyriscos maximè
inuitatis formis fingere student,
naturas omnij ex parte nouas iis
possunt assignare, sed tantummodò
diuersorum animalium membra
permiscunt; vel si forte aliquid

Excogitent adeò nouum, ut nihil omnino
ei simile fuerit visum, atque ita
planè fictitium sit et falsum, certè
tamen ad minimum veri colores esse
debent, ex quibus illud componat: nec
dispari ratione, quamuis etiam gene-
ralia hæc, oculi, caput, manus, et
similia, imaginaria esse possent, necess-
ario tamen saltem alia quædam adhuc
magis simplicia, et vniuersalia vera
esse fatendum est, ex quibus tanquam
coloribus veris omnes istæ seu vera,
seu falsa, quæ in cogitatione nostrâ
sunt, rerum imagines effinguntur.
cuius generis esse videntur natura
corporea in communi, cuiusque extensio;
Item figura rerum extensarum;
Item quantitas siue earumdem magnitudo,
et numerus; item locus in quo existant,
et tempusque per quod durent, et similia.
Quapropter ex his forsitan non malè
concludemus physicam, astronomiam,
Medicinam, disciplinasque alias omnes,
quæ à rerum compositarum considerat-
ione dependent, dubias quidem esse,

Res. No
B 751

Atque arithmetica, geometria, —
 aliasque eiusmodi, quae non nisi de —
 simplicissimis et maxime generalibus —
 rebus tractant, utrumque ea sint in —
 rerum naturam necne parum curant,
 aliquid certi atque indubitati continere;
 nam siue vigilem siue dormiam, duo —
 et tria simul iuncta sunt quinque, —
 quadratumque non plura habet latera —
 quam quatuor; nec fieri posse videtur,
 ut tam perspicuae veritates in suspi-
 cionem falsitatis incurrant. Verumtamen
 infixam quaedam est meae menti vetus —
 opinio Deum esse, qui potest omnia, et
 à quo talis qualis existo sum creatus;
 unde autem scio illum non fecisse, ut
 nulla planè sit terra, nullum coelum,
 nulla res extensa, nulla figura, nulla
 magnitudo, nullus locus, et tamen haec
 omnia non aliter quam nunc mihi
 videantur existere; Imo etiam
 quemadmodum iudico interdum alios
 errare circa ea quae se perfectissime
 scire arbitrantur, ita ego ut fallar
 quoties duo et tria simul addo,

vel numero quadrati latera, vel si quid —
 aliud facilius fingi potest. At forte
 noluit Deus ita me decipi, dicitur
 enim summè bonus; sed si hoc eius
 bonitati repugnaret talem me creasse
 ut semper fallar, ab eadem etiam
 videretur esse alienum permittere ut
 interdum fallar, quod ultimum tamen
 non potest dici. Essent verò fortasse
 nonnulli qui tam potentem aliquem
 Deum mallent negare, quam res alias
 omnes credere esse incertas; sed us
 non repugnemus, totumque hoc de
 Deo demus esse fictitium, at seu fato,
 seu casu, seu continuata rerum serie,
 seu quovis alio modo me ad id quod sum
 pervenisse supponant, quoniam falli et
 errare imperfectio quaedam esse videtur,
 quò minus potentem originis meae
 authorem assignabunt, eò probabilius
 erit me tam imperfectum esse, ut
 semper fallar: quibus sanè argumentis
 non habeo quod respondeam, sed
 tandem cogor fateri nihil esse ex his
 quae olim vera putabam, de quo
 non liceat dubitare, idque non

per inconsiderantiam vel Leuitatem,
Sed propter validas et meditata
rationes, ideoque etiam ab usdem, non
minus quam ab aperte falsis, accurate
deinceps assensionem esse cohibendam,
si quid certi velim inuenire. Sed
nondum sufficit hac aduertisse, curandū
est ut recorder, assidue enim recurrunt
consueta opinioniones, occupantque
credulitatem meam tanquam longo
usu et familiaritatis iure sibi
deuinctam, ferè etiam me inuito; nec
vnamquã iis assentiri, et confidere
desuescam, quamdiu tales esse supponam
quales sunt reuera, nempe aliquo quidem
modo dubias, ut iam iam ostensum est,
Sed nihilominus valde probabiles,
et quas multo magis rationi consenta-
neam sit credere quam negare.

Quapropter, ut opinor, non malè agam,
si voluntate planè in contrarium
versã me ipsum fallam, illasque
aliquamdiu omnino falsas, imaginariasque
esse fingam, donec tandem
velut a quatis utrimque praiudiciorum
ponderibus, nulla amplius praua

consuetudo iudicium meum à rectã
rerum perceptione detorqueat.
Etenim scio nihil inde periculi vel
erroris interim sequuturum, & me
plus in quo diffidentia indulgere non
posse, quandoquidem nunc non rebus
agendis, sed cognoscendis tantum incumbo.
supponam igitur non optimum Deum
fontem veritatis, sed genium aliquem
malignum, eundemque summè
potentem et callidum omnem suam
industriam in eo posuisse ut me falleret;
putabo coelum, aerem, terram, colores,
figuras, sonos, cunctaque externa
nihil aliud esse quam ludificationes
somniaiorum, quibus insidias credulitati
meae tetendit; considerabo me ipsum
tanquam manus non habentem, non
oculos, non carnem, non sanguinem,
non aliquem sensum, sed hinc omnia
me habere falso opinantem; manebo
obtinatè in hac meditatione defixus,
utque ita siquidam non in potestate
mea sit aliquid veri cognoscere, at
certè hoc quod in me est ne falsis
assentiar, nec mihi quidquam ille
deceptor, quantumuis potens,

quantumvis callidas possit imponere,
obfirmata mente cauebo. Sed laboriosum
est hoc institutum, et desidia quadam
ad consuetudinem vita me reducit,
nec aliter quam captiuus, qui forte
imaginariâ Libertate fruebatur in
Somnis, quum postea suspicari incipit
se dormire, timet excitari, blandique
illusionibus Lentè conuiuet: hinc
sponte relabor in veteres opiniones,
vereorque expergisci, ne placida quieti
Laboriosa vigilia succedens non in
aliquâ Luce, sed inter inextricabiles
iam motarum difficultatum tenebras
in posterum sit legenda.

Meditatio secunda De natura mentis humana.

In tantas dubitationes hesternâ
meditatione coniectus sum, ut nequeam
amplius earum obliuisci, nec videam
tamen quâ ratione soluenda sint,
sed, tanquam in profundum gurgitem
ex improuiso delapsus, ita turbatus
sum, ut nec possim in imo pedem

figere, nec enatare ad summum.
Enitar tamen et tentabo rursus eandem
viam, quam heri fueram ingressus,
remouendo scilicet illud omne, quod
vel minimum dubitationis admittit,
nihil secius quam si omnino falsum
esse comperissem, pergâque porro
donec aliquid certi, vel si nihil aliud,
saltem hoc ipsum pro certo nihil esse
certi cognoscam. Nihil nisi punctum
petebat Archimedes, quod esset firmum
et immobile, ut integram Terram loco
dimoueret; magna quoque speranda
sunt, si vel minimum quid inuenero,
quod certum sit et inconcussum.
Suppono igitur omnia quae video falsa
esse, credo nihil unquam existisse
eorum quae mendax memoria reprae-
sentat, nullos planè habeo sensus;
corpus, figura, extensio, motus, locusque
sunt chimæ; quid igitur erit verum?
fortassis hoc unum, nihil esse certi.
sed unde scio nihil esse diuersum ab
his omnibus quae iam iam recensui, et
de quo ne minima quidem occasio sit
dubitandi: Nunquid est aliquis Deus,

vel quocumque nomine illum vocem,
qui mihi has ipsas cogitationes immittit?
quare verò hoc putem, cum forsitan
ipsemet illarum author esse possim.
Nunquid ergo saltem ego aliquid sum?
Sed iam negari me habere ullos sensus,
et ullum corpus; hureo tamen, nam
quid inde? Summe ita corpori, sensibusque
alligatus, ut sine illis esse non possim?
Sed mihi persuasi nihil planè esse in
mundo, nullum coelum, nullam terram,
nullas mentes, nulla corpora, nonne
igitur etiam me non esse? Imo certè
ego eram si quid mihi persuasi: sed
est deceptor, nescio quis, summè potens,
summè callidus, qui de industria me
semper fallit: haud dubiè igitur ego
etiam sum si me fallit, et fallat
quantam potest, nunquam tamen efficiet,
ut nihil sim, quamdiu me aliquid esse
cogitabo: a deo ut omnibus satis superque
pensitatis denique statuendum sit
hoc pronuntiatum, ego sum, ego existo,
quoties à me profertur, vel mente
concipitur, necessario esse verum.
Nondum verò satis intelligo quisnam
sim ego ille, qui iam necessario sum,

Deincepsque cavendum est ne fortè quid
aliud imprudenter usuram in locum
meum, sicque aberrarem etiam in ea
cognitione, quam omnium certissimam
evidentissimamque esse contendo.
quare iam denique meditabor quidnam
me olim esse crediderim, priusquam
in has cogitationes incidissem; ex quo
deinde subducam quidquid allatis
rationibus vel minimum potuit
infirmari, et ita tandem praeisè
remaneat illud tantum quod certum est
et inconcussum. Quidnam igitur
antehac me esse putavi? hominem scilicet,
Sed quid est homo? dicamne animal
rationale? non, quia potestà querendū
foret quidnam animal sit, et quid
rationale, atque ita ex unà questione
in plures difficilioreque delaberer,
nec iam mihi tantum otij est, ut illo
velim inter istiusmodi subtilitates
abuti: sed hic potius attendam quid
sponte et naturà duce cogitationi meae
antehac occurrebat, quoties quid essem
considerabam: nempe occurrebat
primò me habere vultum, manus,
brachia, totamque hanc membrorum

Rés. Ms
B 751

machinam, qualis etiam in caduere
cernitur, et quam corporis nomine
designabam; occurrebat præterea
me nutrir, incedere, sentire, et
cogitare; quas quidem actiones ad
animam referebam; sed quid esset hæc
anima vel non advertebam, vel
exiguam nescio quid imaginabar instar
venti, ignis, vel ætheris, quod crassioribus
mei partibus esset infusum: de corpore
verò ne dubitabam quidem, sed distinctè
me nosse arbitrabar eius naturam,
quam si fortè, qualem mente concipiebam,
describere tentassem, sic explicuissem:
per corpus intelligo illud omne quod
aptum est figurâ aliquâ terminari,
Loco circumscribi, spatium sic replere,
ut ex eo aliud omne corpus excludat;
tactu, visu, auditu, gustu, vel odoratu
percipi, necnon moveri pluribus
modis, non quidem à seipso, sed ab alio
quopiam, à quo tangatur; namque
habere vim seipsum mouendi, item
sentiendi, vel cogitandi nullo pacto
ad naturam corporis pertinere
iudicabam, quinimo mirabar potius
tales facultates in quibusdam

corporibus reperiri. Quid autem
ubi suppono deceptorem aliquem potentis-
simum, et si fas est dicere malignum
datâ operâ in omnibus, quantum potuit,
me delusisse, possumne affirmare
me habere vel minimum quid ex his
omnibus, quæ iam dixi ad corporis
naturam pertinere. Attendo, cogito,
reuoluo, nihil occurrit, fatigor eadem
frustra repetere. Quid verò ex iis quæ
anima tribuebam, nutrir, vel incedere?
quandò quidem iam corpus non habeo,
hæc quoque nihil sunt nisi figmenta:
sentire? nempe etiam hoc non fit sine
corpore, et per multa sentire visus sum
in somnis quæ deinde animaduerti me
non sensisse: cogitare? hæc inuenio,
cogitatio est, hæc sola à me diuelli nequit,
ego sum, ego existo, certum est. quamdiu
autem? nempe quamdiu cogito, nam
fortè etiam fieri posset si cessarem ab
omni cogitatione, ut illicò totus esse
desinerem; nihil nunc admitto, nisi
quod necessario sit verum; sum igitur
præcisè tantum res cogitans, Id est,
mens, siue animus, siue intellectus,

sive ratio, voces mihi prius significationis
ignota: Sum autem res vera, et verè
existens, sed qualis res? dixi, cogitans.
quid præterea? imaginabor: non sum
compages illa membrorum, quæ corpus
humanum appellatur; non sum etiam
tenuis aliquis aer istis membris infusus,
non ventus, non ignis, non vapor, non
halitus, non quidquid mihi fingo, supponi
enim ista nihil esse; maneat positio,
nihilominus tamen ego aliquid sum.
fortassis verò contingit, ut hac ipsa, qua
suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota,
tamen in rei veritate non differant
ab eo me quem noui: nescio, de hac re
iam non disputo; de iis tantum qua mihi
nota sunt iudicium ferre possum: noui
me existere, quero quis sim ego ille quem
noui: certissimum est huius sit præcisè
sumpti notitiam non pendere ab iis
qua existere nondum noui: non igitur
ab iis vllis qua imaginatione effingo.
atque hoc verbum, effingo, admonet
me erroris mei, nam fingerem reuerà
si quid me esse imaginarer, quia nihil
aliud est imaginari, quam rei corporea
figuram

13.
figuram seu imaginem contemplari; Tam
autem certò scio me esse, simulque fieri
posse, ut omnes ista imagines, et generaliter
quæcunque, ad corporis naturam referuntur,
nihil sint præter insomnia; quibus animad-
uersis, non minus ineptire videor dicendo
imaginabor, ut distinctius agnoscam quænam
sim, quam si dicerem, iam quidem sum
experrectus, videoque nonnihil veri,
sed, quia nondum video satis euidenter,
datâ operâ obdormiam, ut hoc ipsum mihi
somnia veriùs euidentiusque repre-
sentent. Itaque cognosco nihil eorum,
qua possum imaginationes ope compre-
hendere, ad hanc quam de me habeo
notitiam pertinere, mentemque ab illis
diligentissimè auocandam esse, ut suam
ipsa naturam quam distinctissimè
percipiat. Sed quid igitur sum? res
cogitans: quid est hoc? nempe dubitans,
Intelligens, affirmans, negans, volens,
 nolens, imaginans quoque, et sentiens.
Non paucis sane hæc sunt, si cuncta
ad me pertineant: nonne ego ipse
sum qui iam dubito ferè de omnibus,
qui nonnihil tamen intelligo, qui hoc
vnum verum esse affirmo, nego

coetera, cupio plura nosse, nolo decipi,
multa vel inuitus imaginor, multa
etiam tanquam à sensibus venientia
animaduerto. Quid est horum, quamuis
semper dormiam, quamuis etiam is,
qui me creauit, quantum in se est, me
deludat, quod non à què verum sit
ac me esse: quid est quod à meà
cogitatione distinguatur: quid est
quod à me ipso separatum dici possit:
nam quod ego sim, qui dubitem, qui
intelligam, qui velim, tam manifestum
est, ut nihil occurrat, per quod euidentius
explicetur; sed verò etiam ego idem
sum qui imaginor, nam quamuis forte,
ut supposui, nulla prorsus res imaginata
verasit, vis tamen ipsa imaginandi
reuera existit, et cogitationis mea partem
facit; Idem denique ego sum qui
sentio, siue qui res corporeas tanquam
per sensus animaduerto: videlicet
iam lucem video, strepitum audio,
calorem sentio. falsa hæc sunt, dormio
enim. At certè videre videor, audire,
calescere, hoc falsum esse non potest,

14
hoc est propriè quod in me sentire
appellatur; atque hoc præcisè sic
sumptum nihil aliud est quam cogitare.
ex quibus equidem aliquantò melius
incipio nosse quisnam sim. sed adhuc
tamen videtur, nec possum abstinere
quin putem, res corporeas, quarum
imagines cogitatione formantur, et
quas ipsi sensus explorant, multò
distinctius agnosci, quam istud nescio
quid mei, quod sub imaginationem
non venit: quanquam profecto sit
mirum, res quas animaduerto esse
dubias, ignotas, à me alienas, distinctius
quam quod verum est, quod cognitum,
quam denique me ipsum, à me
comprehendi: sed video quid sit,
gaudet aberrare mens mea, nec dum
se patitur intra veritatis limites
cohiberi. Esto igitur, et adhuc semel
laxissimas habenas ei permittamus,
ut illis paulò post opportunè reductis
facilius se regi patiatur. Consideremus
res illas quæ vulgò putantur omnium
distinctissime comprehendì, corpora

Res. Ms
B 751

Scilicet quae tangimus, quae videmus,
non quidem corpora in communij,
generales enim ista perceptiones
aliquanto magis confusa esse solent, sed
vnum in particulari; Sum am uſ, ex empl
causâ hanc ceram; nuperrimè ex
fauis fuit educta, nondum amisit
omnem saporem sui mellis, non nihil
retinet odoris florum, ex quibus collecta
est; eius color, figura, magnitudo
manifesta sunt; dura est, frigida est,
facile tangitur, ac si articulo ferias,
emittet sonum; omnia denique illi adſunt,
quae requiri videntur, ut corpus aliquod
possit quam distinctissime cognosci.
Sed ecce, dum loquor, igni admouetur,
Saporis reliquia purgantur, odor
expirat, color mutatur, figura tollitur,
crescit magnitudo, fit liquida, fit
calida, vix tangi potest, nec iam si
pulses emittet sonum: remanet ne
adhuc eadem cera? remanere fatendum
est, nemo negat, nemo aliter putat.
quid erat igitur in eâ quod tam
distinctè comprehenditur? certè nihil

15.
ceram quae sensibus attingebam, nam
quacumque subgustum, vel odoratum,
vel visum, vel tactum, vel auditum
veniebant, mutata iam sunt, remanet
cera. fortassis illud erat quod nunc
cogito, nempe ceram ipsam non quidem
fuisse istam dulcedinem mellis, nec
florum fragrantiam, nec istam albedinem,
nec figuram, nec sonum, sed corpus
quod mihi apparebat paulò ante modis
istis conspicuum, nunc diuersis: quid
est autem hoc præcisè quod sic imaginor?
attendamus, et remotis iis, quae ad
ceram non pertinent, videamus quid
supersit: nempe nihil aliud quam
extensum quid, flexibile, mutabile.
quid verò est hoc flexibile, mutabile?
an quod imaginor hanc ceram ex figurâ
rotundâ in quadratam, vel ex hac
in triangularem verti posse? nullo
modo, nam innumerabilium eiusmodi
mutationum caparem eam esse
comprehendo, nec possum tamen
innumerabiles imaginando percurrere;
Nec igitur comprehensio hæc ab

Res. Ms
B 751

Imaginandi facultate proficitur.
quid extensum? nunquid etiam ipso
eius extensio est ignota? nam in cerâ
Liquescente fit maior, maior in feruenti,
maiorque rursus si calor augeatur;
nec rectè iudicarem quid sit cera,
nisi putarem hanc etiam plures
secundum extensionem varietates
admittere, quam fuerim unquam
imaginando complexus: superest igitur
ut concedam, me nequidem imaginari
quid sit hac cera, sed solâ mente perci-
pere; Dico hanc in particulari, de
cerâ enim in communi clarius est:
quânam verò est hac cera, qua non, nisi
mente percipitur: nempe eadem, quam
video, quam tango, quam imaginor,
eadem denique quam ab initio esse
arbitrabar: Atqui, quod notandum est,
eius perceptio non visio, non tactio,
non imaginatio est, nec unquam fuit,
quamvis prius ita videretur, sed solius
mentis inspectio, qua vel imperfecta
esse potest, et confusa ut prius erat,
vel clara et distincta, ut nunc est,

16.
prout minus, vel magis ad illa, ex quibus
constat, attendo. miror verò interim
quàm prona sit mea mens in errores,
nam quamvis hac apud me tacitus,
et sine voce considerem, hareo tamen
in verbis ipsis, et ferè decipior ab ipso
usu Loquendi; dicimus enim nos
videre ceram ipsam, et si adsit, non
ex colore, vel figurâ eam adesse
iudicare, unde concluderem statim,
ceram ergo visione oculi, non solius
mentis inspectione cognosci; nisi iam
fortè respexissem ex fenestra homines
in platea transeuntes, quos etiam
ipsum non minus usitatè quàm ceram
dico me videre: Quid autem video
prater pileos, et vestes, sub quibus
latere possent automata, sed iudico
homines esse: atque ita id quod
putabam me videre oculis, solâ
iudicandi facultate, qua in mente
meâ est, comprehendendo: sed pudeat
suprà vulgus sapere cupientem ex
formis Loquendi, quas vulgus
inuenit, dubitationem quasiuille,
pergamusque deinceps, attendendo

Res. Ms
B 751

utrum ergo perfectius, evidentiusque
percipiebam quid esset cera, cum
primum appexi, credidique me illam
ipso sensu externo, vel saltem sensu
communij, ut vocant, id est potentia
imaginatrice cognoscere: an vero
potius nunc, postquam diligentius
investigavi tum quid ea sit, tum
quomodo cognoscatur: certe hoc de
re dubitare esset ineptum, nam quid
fuit in prima perceptione distinctum?
quid, quod non a quouis animali haberi
posse videretur? At vero cum ceram
ab externis formis distinguo, et
tanquam vestibus detractis nudam
considero, sic illam reuera, quamvis
adhuc error in iudicio meo esse possit,
non possum tamen sine humana
mente percipere. Quid autem dicam
de hac ipsa mente, siue de me ipso,
nihil dum enim aliud admitto in me
esse praeter mentem, quid inquam
ego qui hanc ceram videor tam
distincte percipere, nunquid me ipsum
non tantum multo verius, multo

certius, sed etiam multo distinctius
evidentiusque cognosco? nam si
iudico ceram existere ex eo quod
hanc videam, certe multo evidentius
efficitur me ipsum etiam existere
ex eo ipso quod hanc videam: fieri
enim potest ut hoc quod video non
verè sit cera, fieri potest ut nequidem
oculos habeam, quibus quidquam
videatur; sed fieri planè non potest
cum videam, siue (quod iam non
distinguo) cum cogitem, me videre,
ut ego ipse cogitans non aliquid sim:
similis ratione si iudico ceram esse
ex eo quod hanc tangam, idem rursus
efficietur, videlicet me esse; si ex eo
quod imaginor, vel quavis alia ex
causa, idem planè. sed et hoc ipsum
quod de cera animaduerto, ad reliqua
omnia, quae sunt extra me posita,
licet applicare. Porro autem si
magis distincta visa sit cera
perceptio, postquam mihi non ex solo
visu, vel tactu, sed pluribus ex
causis innotuit, quanto distinctius

Res. Ms
B 751

me ipsum à me nunc cognosci fatendum
est, quandoquidem nulla rationes vel
ad ceras, vel ad cuiuspiam alterius
corporis perceptionem possint iuvare,
quin eodem omnes mentis mea natura
melius probent. sed et alia insuper
tam multa sunt in ipsa mente, ex
quibus eius notitia distinctior reddi
potest, ut ea quae ex corpore ad illam
emanant, vix numeranda videantur.
Atque ecce tandem sponte sum
reversus ~~eo~~ quo volebam, nam
cum mihi nunc notum sit ipsam, et
corpora non proprie à sensibus, vel
ab imaginandi facultate, sed à solo
intellectu percipi, nec ea percipi, quod
tangantur, aut videantur, sed tantum
ex eo quod intelligantur, aperte cognosco
nihil facilius aut evidentius meam
mente posse à me percipi: sed quia
tam cito deponi veteris opinionis
consuetudo non potest, placet hic
consistere, ut altius haec nova cognitio-
memoria mea diuturnitate meditati-
onis infigatur.

18
Meditatio Tertia,
De Deo.

Claudam nunc oculos, aures obtur-
abo, auocabo omnes sensus, imagines
etiam rerum corporalium omnes vel
ex cogitatione meâ delebo, vel certe,
quia hoc fieri vix potest, illas ut
inanes et falsas nihil pendam,
meque solum alloquendo, et penitus
inspiciendo in ipsum paulatim mihi
magis notum et familiarem reddere
conabor. Ego sum res cogitans, Id est,
dubitans, affirmans, negans, pauca
intelligens, multa ignorans, volens,
nolens, imaginans etiam & sentiens,
ut enim antè animaduerti, quamvis
illa quae sentio, vel imaginor, extra
me fortasse nihil sint, illos tamen
cogitandi modos, quos sensus et
imaginationes appello, quatenus
cogitandi quidam modi tantum sunt,
in me esse sum certus. atque his
paucis omnia recensui quae verè
scio, vel saltem quae me scire

Res. Ms
B 751

hactenus animaduerti. nunc circumspiciam diligentius an forte adhuc apud me alia sint, ad quae nondum resposi. Sum certus me esse rem cogitantem, nunquid ergo etiam scio quid requiratur ut de aliquâ re sim certus. nempe in hac primâ cognitione nihil aliud est, quam clara quaedam et distincta perceptio eius quod affirmo; quae sane non sufficeret ad me certum de rei veritate reddendum. si posset unquam contingere ut aliquid quod ita clarè et distinctè perciperem falsum esset. ac proinde iam videor pro regulâ generali posse statuerè, illud omne esse verum quod valde clarè et distinctè percipio. Verumtamen multa prius ut omnino certa et manifesta admissi, quae tamen postea dubia esse deprehendi: qualia ergo ista fuere? nempe terra, coelum, sidera, et coetera omnia quae sensibus usurpabam; quid autem de illis clarè percipiebam? nempe ipsas talium

19
rerum ideas siue cogitationes menti meae obuersari: sed ne nunc quidem illas ideas in me esse inficior: aliud autem quiddam erat quod affirmabam, quodque etiam ob consuetudinem credendi clarè me percipere arbitrabar, quod tamen reuera non percipiebam, nempe res quasdam extra me esse, a quibus ideae istae procedebant, et quibus omnino similes erant: atque hoc erat, in quo vel fallebar, vel certè si verum iudicabam, id non ex vi meae perceptionis contingebat. Quid verò cum circa res arithmeticas, aut geometricas aliquid valde simplex et facile considerabam, ut quod duo et tria simul iuncta sint quinque, vel similia, nunquid saltem illa satis perspicue intuebar, ut vera esse affirmarem? Equidem non aliam ob causam de iis dubitandum esse postea iudicavi, quam quia veniebat in mentem fortè aliquem Deum, talem mihi naturam indere potuisse, ut etiam circa illa deciperer, quae

Res. Ms
B 751

manifestissima viderentur; sed quoties
hac præconcepta de summâ Dei potentiâ
opinio mihi occurrit, non possum non
fateri, siquidem velit, facile illi esse
efficere, ut errem, etiam in his qua
me prout menti oculis quàm euidenti-
ssimè intueri; quoties verò ad ipsas res,
quas valdè clarè percipere arbitror,
me conuerto, tam planè ab illis
persuadeor, ut sponte erumpam in has
voces, fallat me quisquis potest, nunquam
tamen efficiet, et nihil sim, quamdiu
me aliquid esse cogitabo, vel ut
aliquando verum sit me nunquam
fuisse, cum iam verum sit me esse,
vel fortè etiam ut duo et tria simul
Juncta plura vel pauciora sint
quàm quinque, vel similia, in quibus
scilicet repugnantiam agnosco
manifestam. Et certè cum nullam
occasionem habeam existimandi
aliquem Deum esse deceptorem, nec
quidem adhuc satis sciam utrum
sit aliquis Deus, valde tenuis, et,
ut ita loquar, Metaphysica dubitandi
ratio est, quæ tantum ex ea opinione

20
dependet. Et autem etiam illa tollatur
quamprimùm occurreret occasio,
examinare debeo, an sit Deus; et
si sit, an possit esse deceptor. Hac
enim re ignoratâ non videor de
ullâ aliâ planè certus esse unquam
posse. Nunc autem ordo videtur
exigere, ut prius omnes meas
cogitationes in certa genera distribuam,
et in quibusdam ^{ex} illis veritas aut
falsitas propriè consistat, inquiram.
Quodam ex his tanquam rerum
imagines sunt, quibus solis propriè
conuenit idea nomen, ut cum hominem,
vel chimæram, vel coelum, vel angelû,
vel Deum cogito; alia verò alia
quasdam præterea formas habent,
ut cum volo, cum timeo, cum affirmo,
cum nego, semper quidem aliquam
rem et subiectum meæ cogitationis
apprehendo, sed aliquid etiam amplius
quàm istius rei similitudinem
cogitatione complector; et ex his
alia voluntates, siue affectus, alia
autem iudicia appellantur. Jam
quod ad ideas attinet, si sola in se

Res. Ms
B 751

spectentur, nec ad aliud quid illas
referam, falsa proprie esse non possunt
nam siue capram, siue chimeram
imaginer, non minus verum est me
vnam imaginari quàm alteram. nulla
etiam in ipsa voluntate, vel affectibus
falsitas est timenda, nam quamuis praua,
quamuis etiam ea quæ nusquam sunt
possim optare, non tamen ideo non verum
est illa me optare, ac proinde sola supersunt
Iudicia in quibus mihi cauendum est ne
fallar; præcipuus autem error et frequen-
tissimus qui possit in illis reperiri consistit
In eo quòd ideas, quæ in me sunt, iudicem
rebus quibusdam extra me positis similes
esse siue conformes: nam profectò si
tantum ideas ipsas, ut cogitationis meæ
quosdam modos considerarem, nec ad quidquam
aliud referrem, vix mihi ullam errandi
materiam dare possent. Ex his autem
ideis aliæ innatæ, aliæ aduentitiæ, aliæ
à me ipso factæ mihi videntur; nam
quòd intelligam quid sit res, quid sit
veritas, quid sit cogitatio, hæc non
aliunde

21.
aliunde habere videor, quàm ab ipsamet
meâ naturâ; quòd autem nunc Arcipitum
audiam, solem videam, ignem sentiam,
à rebus quibusdam extra me positis
procedere hactenus iudicau; ac denique
Syrenes, hypogriphes, et similia à me
ipso finguntur: vel forte etiam omnes
esse aduentitiæ possum putare, vel
omnes innatas, vel omnes factas,
nondum enim veram illarum originem
clare perspexi. Sed hic præcipuè de
iis est quaerendum, quas tanquam à
rebus extra me existentibus desumptas
considero, quænam me moueat ratio
ut illas istis rebus similes esse existimem:
nempe ita videor doctus esse à natura;
et præterea experior illas non à
mea voluntate, nec proinde à me ipso
pendere, sapè enim vel inuito
obuersantur, ut iam siue nolim, siue
velim, sentio calorem, et ideo prout
sensum illum, siue ideam caloris
à re à me diuersâ, nempe ab ignis,
cui assideo, calore mihi aduenire,
nihilque magis obuium est, quàm

Rés. Ms
B 751

ut iudicem istam rem suam similitudinem
potius, quam aliud quid, in me immittere,
quae rationes an satis firmae sint, iam
videbo. cum huius dico me ita doctum
esse à natura, intelligo tantum spontaneo
quodam impetu me ferri ad hoc
credendum, non lumine aliquo naturali
mihi ostendi esse verum, quae duo
multum discrepant, nam quaecunque
lumine naturali mihi ostenduntur,
ut quod ex eo quod dubitem sequatur
me esse, et similia, nullo modo dubia
esse possunt, quia nulla alia facultas
esse potest, cuius aequè fidam ac luminis
illi, quaeque illa non vera esse possit
docere; sed quantum ad impetus
naturales, iam saepe olim iudicavi me
ab illis in deteriore parte fuisse
impulsam, cum de bono eligendo ageretur,
nec video cur iisdem in illa alia re
magis fidam: deinde, quamvis idea
illa à voluntate mea non pendeant,
non ideo constat ipsas à rebus extra
me positis necessario procedere; ut
enim impetus illi, de quibus mox

22.
Loquebar, quamvis in me sint, à voluntate
tamen meae diversi esse videntur,
ita fortè etiam aliqua alia est in me
facultas, nondum mihi satis cognita,
istarum idearum effectrix, ut hactenus
semper visum est illas, dum somnio, absque
ulla rerum externarum ope in me
formari: ut denique quamvis à rebus
à me diversis procederent, non inde
sequitur illas rebus istis similes esse
debere; quinimo in multis saepe magnum
discrimen videor deprehendisse: ut
exempli causa, duas diversas solis
ideas apud me inuenio, unam tanquam
à sensibus haustam, et qua maxime
inter illas, quas adventitias existimo,
est recensenda, per quam mihi valde
parvus apparet, aliam vero ex
rationibus Astronomia desumptam,
hoc est ex notionibus quibusdam mihi
innatis elicitam, vel quocunque alio
modo à me factam, per quam
aliquoties maior quam terra exhibetur;
utraque profectò similis eidem soli

Extra me existentij esse non potest, et ratio
persuadet illam ei maximè esse dissimilem,
quæ quam proximè ab ipso videtur emanasse,
quæ omnia fatijs demonstrant, me non
hactenus ex certo aliquo iudicio, sed
tantum ex cæco impulsu credidisse res
quasdam à me diuersas existere, quæ
ideas, siue imagines suas per organa
sensuum, vel quolibet alio pacto
mihij inmittant. sed alia quadam adhuc
via mihij occurrit ad inquirendum
an res aliqua, ex iis quarum idea in
me sunt, extra me existant. nempe
quatenus idea ista cogitandi quidam
modi tantum sunt, non agnosco ullam
inter ipsas inæqualitatem, et omnes
à me eodem modo procedere videntur;
sed quatenus una unam rem, alia
aliam representat, patet easdem esse
ab inuicem valde diuersas, nam procul
dubio illa quæ substantias mihij exhibent,
maius aliquid sunt, atque, ut ita
loquar, plus realitatis obiectiua in
se continent, quàm illa quæ tantum

23.
modos siue accidentia representant;
et rursus illa per quam summum
aliquem Deum æternum, infinitum,
omniscium, omnipotentem, rerumque
omnium, quæ præter ipsum sunt,
creatorem intelligo, plus profectò
realitatis obiectiua in se habet, quàm
illa, per quæ finita substantia exhibentur.
Tam verò lumine naturali manifestum
est tantumdem ad minimum esse
debere in causâ efficiente et totali,
quantum in eiusdem causâ effectui,
nam quæso vndenam posset assumere
realitatem suam effectus nisi à causâ?
et quomodo illam ei causa dare posset,
nisi etiam haberet? hinc autem
sequitur nec posse aliquid à nihilo
fieri, nec etiam id quod magis
perfectum est, hoc est, quod plus
realitatis in se continet, ab eo quod
minus: atque hinc non modo perspicue
verum est de iis effectibus, quorum
realitas est actualis, siue formalis;
sed etiam de ideis, in quibus consideratur

tantum realitas obiectiva. hoc est, non modo non potest, exempli causa, aliquis Lapis, qui prius non fuit, nunc incipere esse, nisi producat ab aliqua re, in qua totum illud sit vel formaliter vel eminenter, quod ponitur in lapide; nec potest calor in subiectum quod prius non calebat, induci, nisi a re qua sit ordinis saltem aequi perfecti, atque est calor, et sic de coeteris: sed praeterea etiam non potest in me esse idea caloris, vel lapidis, nisi in me posita sit ab aliqua causa, in qua tantumdem ad minimum sit realitatis, quantum esse in calore, vel lapide concipio: nam quamvis ista causa nihil de sua realitate actuali, siue formali in meam ideam transfundat, non ideo putandum est illam minus realem esse debere, sed habere esse naturam ipsius ideae, ut nullam aliam ex se realitatem formalem exigat, praeter illam quam mutuatur a cogitatione mea cuius est modus; quod autem

24.
Rat idea realitatem obiectivam hanc, vel illam contineat potius quam aliam, hoc profecto habere debet ab aliqua causa, in qua tantumdem sit ad minimum realitatis formalis, quantum ipsa continet obiectivae; si enim ponamus aliquid in idea reperiri, quod non fuerit in eius causa, hoc igitur habet a nihilo; atque quantumvis imperfectus sit iste effendi modus, quo res est obiective in intellectu per ideam, non tamen profecto plane nihil est, neo proinde a nihilo esse potest. nec etiam debeo suspicari, cum realitas quam considero, in meis ideis sit tantum obiectiva, non opus esse ut eadem realitas sit formaliter in causis istarum idearum, sed sufficere si sit in eis etiam obiective; nam quemadmodum iste modus effendi obiectivus competit ideis ex ipsarum naturam, ita modus effendi formalis competit idearum causis saltem primis et praecipuis, ex earum naturam: et quamvis forte una idea ex alia

nasci possit, non tamen hic datur progressus
in infinitum, sed tandem ad aliquam
primam debet deveniri, cuius causa
sit instar archetypi, in quo omnis
realitas formaliter contineatur, quae
est in idea tantum obiectivè, adeò ut
lumine naturali mihi sit perspicuum
Ideas in me esse velut quasdam ima-
gines, quae possunt quidem facile
deficere à perfectione rerum, à
quibus sunt desumpta, non autem
quicquam maius aut perfectius
continere. atque haec omnia, quò
diutius et curiosius examino, tanto
clarius & distinctius vera esse
cognosco: sed quid tandem ex his
concludam? nempe si realitas obiectiva
alicuius ex meis ideis sit tanta, ut
certus sim eandem nec formaliter, nec
eminenter in me esse, nec proinde
me ipsum eius idea causam esse posse,
hinc necessario sequi non me solum
esse in mundo, sed aliquam aliam rem,
quae istius idea est causa, etiam existere;

25.
Si verò nullatals in me idea reperiat, —
nullum planè habebò argumentum,
quod me de alicuius rei à me diversa
existentià certum reddat, omnia
enim diligentissimè circumspexi,
et nullum aliud potui hactenus reperire.
Ex ideis autem meis, praeter illam, quae
me ipsum mihi exhibet, de qua hic
nulla difficultas esse potest, alia est
quae Deum, alia quae res corporeas, et
inanimas, alia quae angelos, alia quae
animalia, ac denique alia, quae alios
homines mei similes repraesentant.
Et quantum ad ideas quae alios homines,
vel animalia, vel angelos exhibent,
facile intelligo illas ex iis quae habeo
me ipsius, et rerum corporalium, et
Dei, posse componi, quamvis nulli
praeter me homines, nec animalia,
nec angeli in mundo essent. quantum
autem ad ideas rerum corporalium,
nihil in illis occurrit, quod sit tantum,
ut non videatur à me ipso potuisse
proficisci; nam si penitus inspiciam,
et singulas examinem eo modo quo

heri examinaui ideam cereæ, animaduertito
per pauca tantum esse, quæ in illis
clare & distinctè percipio, nempe
magnitudinem, siue extensionem in
longum, latum, et profundum;
figuram, quæ ex terminatione istius
extensionis exurgit; situm, quem
diuersa figurata inter se obtinent; et
motum, siue mutationem istius situs;
quibus addi possunt substantia, duratio,
et numerus: coetera autem, ut lumen
et colores, soni, odores, sapor, calor,
et frigus, aliæque tactiles qualitates,
non nisi valde confuse et obscure à
me cogitantur, adeo ut etiam ignorem
an sint vera, vel falsa, hoc est, an
idea, quas de illis habeo, sint rerum
quarundam idea, an non rerum;
quamuis enim falsitatem proprie
dictam, siue formalem non nisi in
iudicio posse reperiri, paulò ante
notauerim, est tamen profectò quædam
alia falsitas materialis in ideis, cum
non rem tanquam rem representant.
Ita, exempli causa, idea, quas habeo

26.
caloris et frigoris tam parum clara
& distincta sunt, ut ab eis discernere non
possim, an frigus sit tantum priuatio
caloris, vel calor priuatio frigoris,
vel utrumque sit realis qualitas, vel
neutrum; et quia nulla idea nisi
tanquam rerum esse possunt, siquidem
verum sit frigus nihil aliud esse
quam priuationem caloris, idea quæ
mihi illud tanquam reale quid, et
positiuum representat, non immeritò
falsa dicetur, et sic de coeteris.
quibus profectò non est necesse ut
aliquem authorem à me diuersum
assignem, nam si quidem sint falsa,
hoc est nullas res representent,
lumine naturali notum mihi est
illas à nihilo procedere, hoc est
non aliam ob causam in me esse, quam
quia deest aliquid natura mea, nec
est planè perfecta; si autem sint
vera, quia tamen tam parum
realitatis mihi exhibent, ut nequidem
illud à non re possim distinguere,
non video cur à me ipso esse non possint.

Ex his vero quae in ideis rerum corpora-
lium clara et distincta sunt, quaedam
ab idea mei ipsius videor mutuari
potuisse, nempe substantiam, durationem
numerum, et si qua alia sint eiusmodi,
nam cum cogito lapidem esse substan-
tiam, sive esse rem quae per se apta
est existere, itemque me esse substan-
tiam, quamvis concipiam me esse
rem cogitantem, et non extensam;
lapidem vero esse rem extensam, et
non cogitantem, ac proinde maxima
inter utrumque conceptum sit
diversitas, in ratione tamen substan-
tia videntur convenire; itemque
cum percipio me nunc esse, et prius
etiam aliquandiu fuisse recordor,
cumque varias habeo cogitationes,
quarum numerum intelligo, acquirō
ideas durationis & numeri, quas
deinde ad quascunque alias res possum
transferre. coetera autem omnia
ex quibus rerum corpor earum idea
conflantur, nempe extensio, figura,

27.
Situs, & motus, in me quidem, cum
nihil aliud fiat quam res cogitans,
formaliter non continentur, sed
quia sunt tantum modi quidam
substantiae, ego autem substantia,
videntur in me contineri posse
eminenter. Itaque sola restat
idea Dei, in qua considerandum est,
an aliquid sit quod à me ipso non
potuerit proficisci. Dei nomine
intelligo substantiam quandam infinitam,
Independentem, summè intelligentem,
summè potentem, et à qua tum ego ipse,
tum aliud omne, si quid aliud extat,
quodcumque extat, est creatum: quae
sanè omnia talia sunt, ut quò dilig-
entius attendo, tantò minus à me
solo profecta esse posse videantur:
Ideoque ex antedictis Deum necessario
existere est concludendum: nam
quamvis substantia quidem idea in
me sit ex hoc ipso quòd sim subst-
antia, non tamen idcirco esset idea
substantiae infinita, cum sim finitus,
nisi ab aliqua substantia, quae

reuera esset infinita, procederet. nec
putare debeo me non percipere infinitum
per veram ideam, sed tantum per
negationem finiti, ut percipio quietem,
et tenebras per negationem motus,
et Lucis, nam contra manifeste
intelligo plus realitatis esse in substantia
infinita, quam in finita, ut proinde
priorem quodammodo in me esse
perceptionem infiniti, quam finiti,
hoc est Dei, quam mei ipsius: quia
enim ratione intelligerem me
dubitare, me cupere, hoc est aliquid
michi deesse, et me non esse omnino
perfectum, si nulla idea entis perfec-
tioris in me esset, ex cuius comparatione
defectus meos agnoscerem. Nec dici
potest hanc forte ideam Dei materia-
liter falsam esse, ideoque à nihilo esse
posse, ut paulo ante de ideis caloris,
et frigoris, & similibus animaduerti,
nam contra cum maxime clara, &
distincta sit, et plus realitatis obiec-
tuae quam ulla alia contineat, nulla
est per se magis vera, nec in qua

28.
minor falsitatis suspicio reperiat. —
Est inquam haec idea entis summe
perfecti, et infiniti maxime vera;
nam quamuis forte fingi possit tale
Ens non existere, non tamen fingi
potest eius ideam nihil reale michi
exhibere, ut de idea frigoris ante dixi.
Est etiam maxime clara & distincta,
nam quidquid clare & distincte percipio,
quod est reale et verum, & quod
perfectionem aliquam importat,
totum in ea continetur: nec obstat
quod non comprehendam infinitum,
vel quod alia innumera in Deo sint,
qua nec comprehendere, nec forte
etiam attingere cogitatione ulla
modo possum, est enim de ratione
infiniti, ut à me, qui sum finitus,
non comprehendatur; & sufficit me
hoc ipsum intelligere, ac iudicare,
illa omnia quae clare percipio, &
perfectionem aliquam importare
scio, atque etiam forte alia
innumera quae ignoro, vel formaliter
vel eminenter in Deo esse, ut

p. Ms
751

Idea quam de illo habeo, sit omnium
que in me sunt maxime vera, &
maxime clara & distincta. sed
forte maius aliquid sum quam ipse
intelligam, omnesque illa perfectiones
quas Deo tribuo, potentia quodammodo
in me sunt, etiam si nondum sese
exerant, neque ad actum reducantur;
experior enim iam cognitionem meam
paulatim augeri; nec video quid
obstet, quo minus ita magis et magis
augeatur in infinitum, nec etiam
cur cognitione sic aucta non possim
eius ope reliquas omnes Dei perfec-
tiones adipisci; nec denique cur
potentia ad istas perfectiones, si iam
in me est, non sufficiat ad illarum
ideam producendam. Imò nihil horum
esse potest, nam primò ut verum sit
cognitionem meam gradatim augeri,
et multa in me esse potentia, que
actu nondum sunt, nihil tamen
horum ad ideam Dei pertinet, in
quâ nempe nihil omninò est potentiale,
namq; hoc ipsum

29.
Namque hoc ipsum gradatim augeri
certissimum est imperfectionis
argumentum. præterea etiam si
cognitio mea semper magis et magis
augeatur, nihilominus intelligo
nunquam illam idcirco fore actu
infinite, quia nunquam eò deue-
nietur, ut maioris adhuc incrementi
non sit capax; Deum autem ita
iudico esse actu infinitum, ut nihil
eius perfectioni addi possit. ac
denique percipio esse obiectivam ideam
non à solo esse potentia, quod proprie
loquendo nihil est, sed tantummodo
ab actuali, siue formali posse produci.
Neque profectò quicquam est in his
omnibus, quod diligenter attendenti
non sit lumine naturali manifestum.
sed quia cum minus attendo, &
rerum sensibilium imagines mentis
aciem excorant, non ita facile
recedor cur idea intus me perfectioris
necessario ab ente aliquo procedat
quod sit reuera perfectius; alterius
querere libet an ego ipse habens illam

Ms.
B 751

Ideam esse possem, si tale ens nullum
existeret; nempe à quo essem? à me
scilicet, vel à parentibus, vel ab
aliis quibuslibet Deo minus perfectis,
nihil enim ipso perfectius, nec etiam
æquè perfectum cogitari, aut fingi
potest. Atqui si à me essem, nec
dubitarem, nec optarem, nec omnino
quicquam mihi deesset, omnes enim
perfectiones, quarum idea aliqua in
me est, mihi dedissem, utque ita
ipsemet Deus essem; nec putare
debeo illa forsitan quæ mihi desunt
difficilius acquiri posse, quam illa
quæ iam in me sunt, nam contra
manifestum est longè difficilius fuisse
me, hoc est rem siue substantiam
cogitantem, ex nihilo emergere, quam
multarum rerum, quas ignoro,
cognitiones, quæ tantum istius substantiæ
accidentia sunt, acquirere: ac certè
si maius illud à me haberem, non
mihi illa saltim quæ facilius haberi
possunt denegassem: sed neque etiam

30.
ulla alia ex iis, quæ in idea Dei contineri
percipio; quia nempe nulla difficiliora
factu mihi videntur; si quæ autem
difficiliora facta essent, certè etiam
mihi difficiliora viderentur, siquidem
reliqua quæ habeo, à me haberem,
quoniam in illis potentiam meam
terminari experirer. neque vim
harum rationum effugio, si supponam
me forte semper fuisse ut nunc sum,
tanquam si inde sequeretur nullum
existentiæ meæ authorem esse quaerendum,
quoniam enim omne tempus vitæ
in partes innumeras diuidi potest,
quarum singula à reliquis nullo modo
dependent, ex eo quod paulò antè fuerim,
non sequitur me nunc debere esse,
nisi aliqua causa me ^{quasi} rursus creet
ad hoc momentum, hoc est me conseruet.
perspicuum enim est attendenti ad
temporis naturam eadem planè vi,
et actione opus esse ad rem quamlibet
singulis momentis, quibus durat,
conseruandam, quæ opus esset ad

Es. Ms
B 751

eandem de nouo creandam, si nondum
existeret, adeo ut conseruationem sola
ratione à creatione differre sit etiam
vnum ex iis quæ lumine naturali
manifesta sunt. Haque debeo nunc
Interrogare me ipsum, an habeam
aliquam vim per quam possim effirere,
ut ego ille qui iam sum, paulo post
etiam sim futurus, nam cum nihil
aliud sim quam res cogitans, vel saltem
cum de eâ tantum meij parte præcisè
nunc agam qua est res cogitans, si
quo talis vis in me esset, eius procul
dubio conscius essem; sed et nullam
esse experior, et ex hoc ipso euidentis-
sime cognosco, me ab aliquo ente à
me diuerso pendere. forte verò illud
ens non est Deus, sumque vel à
parentibus productus, vel à quibuslibet
alijs causis Deo minus perfectis.
Imo, ut iam ante dixi, perspicuum est
tantumdean ad minimum esse debere

31.
In causâ, quantum est in effectu; et
idcirco cum sim res cogitans, ideamque
quamdam Dei in me habens, qualiscunque
tandem meij causa assignetur, illam
etiam esse rem cogitantem, et omnium
perfectionum, quas Deo tribuo, ideam
habere fatendum est; potestque de
illa rursus quæri an sit à se, vel ab
aliâ: nam si à se, patet ex dictis
illam ipsam Deum esse, quia nempe
cum vim habeat per se existendi, habet
procul dubio etiam vim possidendi actu
omnes perfectiones, quarum ideam
in se habet, hoc est omnes quas in
Deo esse concipio. si autem sit ab
aliâ, rursus eodem modo de hac alterâ
quæretur an sit à se vel ab aliâ,
donec tandem ad causam ultimam
deueniatur, qua erit Deus. satis enim
apertum est nullum hic dari posse
progressum in infinitum, præsertim
cum non tantum de causâ, qua me
olim produxit, hic agam, sed maximè

Res. Ms
B 751

Etiam de illâ quâ me tempore presentij —
conseruat. nec fingi potest plures fortè —
causas partiales ad me efficiendum —
concurrisse, et ab vnâ Ideâ vnus ex —
perfectionibus quas Deo tribuo, ab —
aliâ ideam alterius me accepisse, —
adeo ut omnes quidem illæ perfecti-
ones alicubi in vniuerso reperiantur, —
sed non omnes simul iuncta in vno —
aliquo, qui sit Deus; nam contrâ vnitas,
simplicitas, siue inseparabilitas eorum
omnium quæ in Deo sunt, vna est ex —
præcipuis perfectionibus, quas in eo —
esse intelligo; nec certè istius omnium
eius perfectionum vnitatis idea in me
potuit poni ab vllâ causâ, à quâ etiam
aliarum perfectionum ideas non —
habuerim; neque enim effirere potuit
ut illas simul iunctas, & inseparabiles —
intelligerem, nisi simul effecerit, ut
quoniam illæ essent agnoscerem. quantum
denique ad parentes attinet, ut omnia

32.
vera sint quæ de illis vnquam putauij, —
non tamen profectò illi me conseruant,
nec etiam vllò modo ^{me} quatenus sum res —
cogitans, effecerunt, sed tantum dispo-
sitiones quasdam in eâ materia —
posuerunt, cui me, hoc est mentem,
quam solam nunc pro me accipio, —
inesse iudicauij, ac proinde hîc nulla —
de iis difficultas esse potest, sed omnino —
est concludendum ex hoc solo quòd existam,
quædamque idea entis perfectissimij, —
hoc est Dei, in me sit, euidentissimè —
demonstrari Deum etiam existere. —
Superest tantum ut examinem quâ —
ratione ideam istam à Deo accepi, —
neque enim illam sensibus hauij, —
nec vnquam non expectanti mihi —
aduenit, ut solent rerum sensibilium —
idea, cum ista res externis sensuum —
organis occurrunt, vel occurrere —
videntur; nec etiam à me efficta est,
nam nihil ab illâ detrachere, nihil —
illi superaddere planè possum, ac proinde

Res. Ms
B 751

Superest ut mihi sit innata, quemadmodum
etiam mihi est innata idea mei ipsius,
et sanè non mirum est Deum me
creando illam ideam mihi indidisse,
ut esset tanquam nota artificis operi
suo impressa; nec etiam opus est ut
nota illa sit aliqua res ab opere ipso
diversa, sed ex hoc uno quòd Deus
me creavit, valde credibile est me
quodammodo ad imaginem, et similitu-
dinem eius factum esse, similitudinemq;
illam, in qua deij idea continetur, à
me percipi per eandem facultatem,
per quam ego ipse à me percipior,
hoc est dum me ipsum intelligo, non
modo intelligo me esse rem incompletam
& ab alio dependentem, remque ad
maiora, & maiora, siue meliora
indefinitè aspirantem, sed simul etiam
intelligo illum, à quo pendeo, maiora
ista omnia non indefinitè, et potentia
tantum, sed re ipsa infinitè in se

33.
habere, atque ita Deum esse, totaque
vis argumenti in eo est quòd agnoscam
fieri non posse ut existam talis
natura qualis sum, nempe ideam Dei
in me habens, nisi reuera Deus etiam
existeret, Deus, inquam, ille idem, cuius
idea in me est, hoc est habens omnes
illas perfectiones (quas ego non
comprehendere, sed quocunq; modo
attingere cogitatione possum) &
nullis planè defectibus obnoxius.
ex quibus satis patet illum fallacem
esse non posse, omnem enim fraudem,
et deceptionem à defectu aliquo pendere
Lumine naturali manifestum est.
sed priusquam hoc diligentius examinem,
simulque in alias veritates qua inde
colligi possunt, inquiram, placet hic
aliquamdiu in ipsius Dei contemplatione
immorari, eius attributa apud me
expendere, & immenti huius luminis
pulchritudinem, quantum caligantis
ingenij mei acies ferre poterit, intueri,
admirari, adorare. ut enim in hac

Res. Ms
B 751

Sola diuina maiestatis contemplatione
summam alterius vita foelicitatem
consistere fide credimus, ita etiam
iam ex eadem licet multo minus perfecta
maximam, cuius in hac vita capaces
simus, voluptatem percipi posse
experimus.

Meditatio Quarta De vero & falso.

Ita me his diebus assuefecit mentem
à sensibus abducere, tamque accuratè
animaduerti per pauca esse, quae de rebus
corporeis verè percipiuntur, multoque
plura de mente humana, multo adhuc
plura de Deo cognosci, ut iam absque
ulla difficultate cogitationem à rebus
imaginabilibus ad intelligibiles tantum,
atque ab omni materia secretas conuertat
Et sanè multo magis distinctam habeo
ideam mentis humanae, quatenus est
res cogitans, non extensa in Longum,
Latum, & profundum, nec aliud

34.
quid à corpore habens, quam ideam
vilius rei corporeae: cumque attendo
me dubitare, siue esse rem incompletam
et dependentem, adeo clara et distincta
idea entis independentis, & completi,
hoc est Dei, mihi occurrit; et ex hoc
vno quod talis idea in me sit, siue
quod ego ideam illam habens existam,
adeo manifestè concludo Deum etiam
existere, atque ab illo singulis momentis
totam existentiam meam dependere,
ut nihil euentius, nihil certius ab
humano ingenio, cognosci posse confidam.
Tumque videre videor aliquam viam
per quam ab ista contemplatione
veri Dei, in quo nempe sunt omnes
thesauri scientiarum & sapientiae
absconditi, ad coeterarum rerum
cognitionem deueniatur.
In primis enim agnoscere fieri non
posse ut ille me onquam fallat, in
omni enim fallacia, vel deceptione
aliquid imperfectionis reperitur; et
quamuis posse fallere nonnullum
esse videatur acuminis, aut

Res. Ms
B 751

potentia argumentum, procul dubio velles
fallere vel malitiam, vel imbecillitatem
testatur, nec proinde in Deum cadit.
Deinde experior quondam in me esse
Judicandi facultatem, quam certè, ut
et reliqua omnia quæ in me sunt,
à Deo accepi, cumque ille nolit me
fallere, talem profectò non dedit,
ut dum eà recte utor, possim unquam
errare. nec ullum de hac re dubium
superesset, nisi inde sequi videretur
me igitur errare nunquam posse, nam
si quodcumque in me est, à deo habeo,
nec ullam ille mihi dederit errandi
facultatem, non videor posse unquam
errare. atque ita prorsus quam diu
de Deo tantum cogito, totusque in
eum me conuerto, nullam erroris
aut falsitatis causam deprehendo; sed
postmodum ad me reuersus experior
me tamen innumeris erroribus esse
obnoxium, quorum causam inquirens
animaduerto non tantum Dei, siue

35.
Entis Summè perfecti realem, et positivam,
sed etiam, ut ita loquar, nihil, siue
eius quod ab omni perfectione Summè
abest, negativam quandam ideam mihi
obuersari, & me tanquam medium
quid inter Deum et nihil, siue inter
summum Ens, et non ens ita esse
constitutum, ut, quatenus à summo
ente sum creatus, nihil quidem in
me sit, per quod fallar, aut in
errorem inducar, sed quatenus etiam
quodammodo de nihilo, siue de non
ente participo, hoc est quatenus non
sum ipse summum ens, desuntque
mihi quamplurima, non adeo mirum
esse quòd fallar; atque ita certè
intelligo errorem, quatenus error est,
non esse quid reale, quod à Deo depen-
deat, sed tantummodo esse defectum,
nec proinde ad errandum mihi opus
esse aliquâ facultate in hunc finem
à Deo tributâ, sed contingere ut
errem ex eo quòd facultas verum
Judicandi, quam ab illo habeo, non

Res. Ms
B 751

sit in me infinita. Verumtamen hoc
nondum omnino satisfacit, non enim
error est pura negatio, sed privatio,
sive carentia cuiusdam cognitionis,
quae in me quodammodo esse deberet;
atque attendenti ad Dei naturam, non
videtur fieri posse ut ille aliquam in
me posuerit facultatem, quae non
sit in suo genere perfecta, sive
quae aliquam sibi debitam perfectionem sit
privata; nam si quò peritior est
artifex, eò perfectiora opera ab illo
proficiantur, quid potest à summo
illo rerum omnium conditore factum
esse quod non sit omnibus numeris
absolutum? nec dubium est quin
potuerit Deus me talem creare, ut
nunquam fallerem; nec etiam dubium
est quin velit semper id quod est
optimum, anne ergo melius est me
falli, quam non falli? dum hæc
perpendo attentius, occurrit primo
non mihi esse mirandum si quaedam

36.
à Deo fiant quorum rationes non
intelligam, nec de eius existentia
ideo esse dubitandum, quod forte
quodam alia esse experiar, quæ quare,
vel quomodo ab illo facta sint, non
comprehendo; cum enim iam sciam
naturam meam esse valde infirmam,
et limitatam, Dei autem naturam
esse immensam, incomprehensibilem,
infinite, ex hoc satis etiam scio
innumerabilia illum posse, quorum
causas ignorem; atque ob hanc
unicam rationem totum illud
causarum genus quod à fine peti
solet in rebus physicis nullum usum
habere existimo; non enim absque
temeritate me puto posse investigare
fines Dei. occurrit etiam non unam
aliquam creaturam separatim, sed
omnem rerum universitatem esse
spectandam, quoties àn opera Dei
perfecta sint, inquirimus; quod enim
forte non immerito, si solum esset,
valde imperfectum videtur, ut

Res. Ms
B 751

habens in mundo rationem partis est
perfectissimum; & quamvis ex quo de
omnibus volui dubitare nihil adhuc
prater me, et Deum existere certo cognoscere
non possum tamen ex quo immensam
Dei potentiam animaduerti, negare
quin multa alia ab illo facta sint, vel
saltem fieri possint, adeo ut ego rationem
partis in rerum vniuersitate obtineam.
Deinde ad me propius accedens, &
qualesnam sint errores mei (qui soli
imperfectionem aliquam in me arguunt)
inuestigans, aduerto illos à duabus
causis simul concurrentibus dependere,
nempe à facultate cognoscendi quae
in me est, et à facultate intelligendi,
siue ab arbitrii libertate, hoc est ab
intellectu, & simul à voluntate;
nam per solum intellectum percipio
tantum ideas de quibus iudicium
ferre possum, nec vllus error propriè
dictus in eo praecise sic spectato reperitur,
quamuis enim innumera fortasse res
existant

37. 8
existant, quarum ideae nulla in me sunt,
non tamen propriè illis priuatus,
sed negatiuè tantum destitutus sum
dicendus, quia nempe rationem
nullam possum afferre, quâ probem
Deum mihi maiorem quàm dederit,
cognoscendi facultatem dare debuisse;
atque quantumuis peritum artificem
esse intelligam, non tamen ideo puto
illum in singulis ex suis operibus omnes
perfectiones ponere debuisse, quas in
aliquibus ponere potest: nec verò etiam
queri possum quòd non satis amplam,
& perfectam voluntatem, siue
arbitrii libertatem à Deo acceperim:
nam sanè nullis illam limitibus
circumscribi experior. & quod valde
notandum mihi videtur, nulla alia
in me sunt tam perfecta, aut tanta,
quin intelligam perfectiora, siue
maiora adhuc esse posse, nam si
exempli causâ facultatem intelligendi
considero, statim agnosco perexiguam

es. Ms
B 751

illam, et valde finitam in me esse, simulque
alterius cuiusdam multo maioris, imò
maximè atque infinita ideam formo,
Illamque ex hoc ipso quòd eius ideam
formare possim, ad Dei naturam pertinet
percipio; eadem ratione si facultatem
recordandi, vel imaginandi, vel quasi liber
alias examinem, nullam planè inuenio,
quam non in me valde tenuem, &
circumscriptam, in Deo immensam
esse intelligam; sola est voluntas,
siue arbitrii Libertas, quam tantam
in me experior, ut nullius maioris
ideam apprehendam, adeò ut illa præcipue
sit ratione cuius imaginem quandam
et similitudinem Dei me referre
intelligo: nam quamvis maior absque
comparatione in Deo quam in me
sit, tum ratione cognitionis, et potentia
que illi adiuncta sunt, redduntque
ipsam magis firmam, et efficacem,
tum ratione obiecti, quoniam ad
plura se extendit, non tamen in se
formaliter, et præcisè spectata maior

38
videtur, quia tantum in eo consistit,
quòd idem vel facere vel non facere
(hoc est affirmare vel negare, prosequi
vel fugere) possimus, vel potius in
eo tantum, quòd ad id quòd nobis ab
intellectu proponitur affirmandum,
vel negandum, siue prosequendum, vel
fugiendum ita feramur, ut à nullà vi
externà nos ad id determinari sentiamus.
neque enim opus est me in utramque
partem ferri posse, ut sim Liber, sed
contra quò magis in unam propendo,
siue quia rationem veri, et boni in
eà euidenter intelligo, siue quia Deus
intima cogitationis meae ita disponit,
tantò Liberiùs illam eligo; nec sanè
diuina gratia, nec naturalis cognitio
vngquam imminunt Libertatem,
sed potius augent, et corroborant.
indifferentia autem illa quam experior,
cum nulla me ratio in unam partem
magis quam in alteram impellit,
est infimus gradus Libertatis, &
nullam in eà perfectionem, sed

Es. Ms
B 751

tantummodo defectum, siue negationem
quandam in cognitione testatur, nam
si semper quid verum, & bonum sit
clarè viderem, nunquam de eo quod
esset iudicandum, vel eligendum
deliberarem; atque ita quamuis planè
liber, nunquam tamen indifferens
esse possem. ex his autem percipio nec
vim volendi, quam à Deo habeo, per
se spectatam causam esse errorum
meorum, est enim amplissima, atque
in suo genere perfecta; neque etiam
vim intelligendi, nam quidquid intelligo,
cum à deo habeam ut intelligam,
procul dubio rectè intelligo, nec in eo
fieri potest ut fallar: unde ergo
nascuntur mei errores? nempe ex
hoc uno quod cum Latius pateat
voluntas quam intellectus, illam non
intra eosdem limites contineo, sed
etiam ad illa que non intelligo extendo,
ad quæ cum sit indifferens, facile à
vero, & bono deflectit, atque ita
& fallor & pecco. Exempli causâ,

39.
Cum examinarem his diebus an aliquid
in mundo existeret, atque adverterem
ex hoc ipso quod illud examinarem
evidentes sequi me existere, non
potui quidem non iudicare illud, quod
tam clarè intelligebam verum esse,
non quod ab aliquâ vi externâ fuerim
ad id coactus, sed quia ex magnâ luce
in intellectu magna consequuta est
propensio in voluntate, atque ita
tanto magis sponte, et liberè illud
credidi, quanto minus fui ad istud
ipsum indifferens. Nunc autem non
tantum scio me, quatenus sum res
quædam cogitans, existere, sed
præterea etiam idea quadam natura
corporea mihi obuersatur, contingitque
ut dubitem an natura cogitans quæ
in me est, vel potius quæ ego ipse
sum, alia sit ab istâ naturâ corporeâ,
vel an amba idem sint, & suppono
nullam adhuc intellectui meo rationem
occurrere, quæ mihi unum magis
quàm aliud persuadeat, certè ex
hoc ipso sum indifferens ad

utrumlibet affirmandum, vel negandum,
vel etiam ad nihil de eâ re iudicandum.
Quinimo etiam hac indifferentia non
ad eâ tantum se extendit, de quibus
intellectus nihil planè cognoscit, sed
generaliter ad omnia quæ ab illo non
satis perspicuè cognoscuntur eo ipso
tempore, quo de iis à voluntate
deliberatur; quantumvis enim probabilis
conjectura me trahant in unam
partem, sola cognitio, quod sint tantum
conjectura, non autem certa, atque
indubitabiles rationes, sufficit ad
assensionem meam in contrarium
impellendam: quod satis his diebus
sum expertus, cum illa omnia quæ
prius ut vera quam maximè credis-
deram, propter hoc unum, quod de
iis aliquo modo posse dubitari
deprehendissem, planè falsa esse
supposui. Cum autem, quid verum
sit, non satis clarè, & distinctè
percipio, siquidem à iudicio ferendo
abstineam, clarum est me rectè

40
agere, & non falli; sed si vel
affirmem, vel negem, tunc libertate
arbitrii non rectè utor; atque si
in eam partem, quæ falsa est, me
conuertam, planè fallar; si verò
alteram amplectar, casu quidem
incidam in veritatem, sed non
ideo culpâ capto, quia lumine
naturalis manifestum est perceptionem
intellectus præcedere semper debere
voluntatis determinationem; atque
in hoc Liberi arbitrii non recto usu
privatio illa inest, quæ formam
erroris constituit; privatio inquam
inest in ipsâ operatione, quatenus
à me procedit, sed non in facultate
quam à Deo accepi, nec etiam in
operatione quatenus ab illo dependet.
neque enim habeo causam ullam
conquerendi, quod Deus mihi non
maiores vim intelligendi, siue
non maius Lumen naturale dederit
quam dedit, quia est de ratione
intellectus finiti, ut multa non

Es. Ms
B 751

Intelligat, & de ratione intellectus
creati ut sit finitus: Estque quòd agam
gratias illi, qui mihi nunquam quicquam
debuit, pro eo quòd largitus est, non
autem quòd putem me ab illo iis esse
privatum, siue illum mihi ea abstulisse
quæ non dedit. non habeo etiam causam
conquerendi quòd voluntatem dederit
latius patentem quam intellectum,
cum enim voluntas in vnâ tantum
re, & tanquam in indiuisibili consistat,
non videtur ferre eius natura, ut
quicquam ab illa demum possit, & sanè
quò amplior est, tantò maiores debeo
gratias eius datori. nec denique
etiam queri debeo quòd Deus mecum
concurrat ad eliciendos illos actus
voluntatis, siue illa iudicia in quibus
fallor, illi enim actus sunt omnino veri,
et boni quatenus à Deo dependent, &
maior in me quodammodo perfectio est,
quòd illos possim elicere, quam si non
possem, privatio autem, in quâ solâ
ratio formalis falsitatis, & culpa
consistit, nullo Dei concursu indiget,

41
quia non est res, neque ad illum relata
ut causam, privatio, sed tantummodo
negatio diri debet, nam sanè nulla imper-
fectio in Deo est, quòd mihi Libertatem
dederit assentiendi, vel non assentiendi
quibusdam, quorum claram et distinctam
perceptionem in intellectu meo non
posuit, sed procul dubio in me imperfectio
est, quòd istâ Libertate non benè
utar, & de iis, quæ non rectè intelligo
Iudicium feram. video tamen fieri
à Deo facile potuisse, ut etiam si
munerem Liber, & cognitionis
finite, nunquam tamen errarem,
nempe si vel intellectui meo claram, et
distinctam perceptionem omnium de
quibus nunquam essem deliberaturus,
indidisset; vel tantum si adeo firmiter
memoria mea impressisset de nullâ
unquam re esse iudicandum, quam
clare, et distinctè non intelligerem,
ut nunquam eius possem obliuisci;
et facile intelligo me, quatenus
rationem habeo totius cuiusdam
perfectiorem futurum fuisse quàm nunc sum,
si talis à Deo factus essem. sed non

Es. Ms
B 751

Ideo possum negare quin quodammodo
malior perfectio sit in tota rerum
universitate, quod quaedam eius
partes ab erroribus immunes non
sint, aliae vero sint, quam si omnes
plane similes essent; & non habeo
ius ullum conquerendi, quod eam me
Deus in mundo personam sustinere
voluerit, quae non est omnium praecipua
& maxime perfecta; ac praeterea
etiam ut non possim ab erroribus
abstinere priori illo modo, qui pendet
ab evidenti eorum omnium perceptione
de quibus est deliberandum, possum
tamen illo altero, qui pendet ab eo
tantum, quod recorder, quoties de rei
veritate non liquet, a iudicio ferendo
esse abstinendum; nam quamvis eam in
me infirmitatem esse experiar, ut
non possim semper vni & eidem
cognitioni defixus inhaerere, possum
tamen attentam & saepius iteratam
meditatione effirere, ut eiusdem,
quoties usus exiget, recorder, atque

42
Ita habitum quemdam non errandi
acquiram: quia in re cum maxima
& praecipua hominis perfectio
consistat, non parum me hodiernam
meditatione lucratum esse existimo,
quod erroris & falsitatis causam
Investigari; & sane nulla alia
esse potest ab ea quam explicui, nam
quoties voluntatem in iudiciis ferendis
ita continco, ut ad ea tantum se
extendat, quae illi, clare & distincte
ab intellectu exhibentur, fieri plane
non potest ut errem, quia omnis
clara & distincta perceptio procul
dubio est aliquid, ac proinde a
nihilum esse non potest, sed necessario
Deum authorem habet, Deum inquam
illum summe perfectum, quem
fallacem esse repugnat; Ideoque
proculdubio est vera, nec hodie
tantum didici quid mihi sit cavendum,
ut nunquam fallar, sed simul
etiam quid agendum, ut assequar
veritatem; assequar enim illam

perfecto, si tantum ad omnia, quae
perfectè intelligo, satis attendam,
atque illa à reliquis, quae confusius
& obscurius apprehendo, secernam.
Cui rei diligenter in posterum operam
dabo.

Meditatio Quinta De Essentiâ rerum Materialium.

Multa mihi supersunt de Dei attributis,
multa de mei ipsius, siue mentis
meae naturâ investiganda, sed illa
fortè alias resumam, iamque
nihil magis urgere videtur (postquam
animadverti quid cavendum atque
agendum sit, ad assequendum
veritatem) quam ut ex dubiis
in qua superioribus diebus incidi,
coner emergere, videamque an
aliquid certi de rebus materialibus
haberi possit. Et quidem priusquam

43
inquiram an aliqua tales res extra
me existant, considerare debeo
illarum ideas, quatenus sunt in
mea cogitatione, et videre quanam
ex iis sint distinctae, quanam confusae.
nempe distinctè imaginor quantitatem,
quam vulgò philosophi appellant
continuam, siue eius quantitatis,
aut potius rei quantae extensionem
in longum, latum, & profundum;
numero in eâ varias partes;
quaslibet istis partibus magnitudines,
figuras, situs, & motus locales,
motibusque istis quaslibet durationes
assigno. nec tantum illa sic in
genere spectata mihi planè nota
& perspecta sunt, sed praeterea
etiam particularia innumera de
figuris, de numero, de motu, &
similibus attendendo percipio,
quorum veritas adeo aperta est,
& natura mea consentanea,
ut dum illa primum detego, non

Es. Ms
B 751

tam videar aliquid noui addiscere,
quàm eorum quæ iam antè sciebam
remineri, siue ad ea primùm aduertere
quæ dudum quiddem in me erant, licet
non prius in illa obtutum mentis
conuertissem: quòdque huc maximè
considerandum puto, inuenio apud me
innumeras ideas quarundam rerum,
quæ etiam si extra me fortasse nullibi
existant, non tamen dici possunt nihil
esse; & quamuis à me quodammodo
ad arbitrium cogitentur, non tamen
à me finguntur, sed suas habent
veras & immutabiles naturas: ut
cum exempli causâ triangulum
imagor, etsi fortasse talis figura
nullibi gentium extra cogitationem
meam existat, nec vnquam extiterit,
est tamen profectò determinata
quodam eius natura, siue essentia,
siue forma immutabilis & æterna,
quæ à me non efficta est, nec à mente
mea dependet, ut patet ex eo quòd

44
demonstrari possint varia proprietates
de isto triangulo, nempe quòd eius
tres anguli sint æquales duobus
rectis, quòd maximo eius angulo
maximum latus subtendatur, &
similes, quas velim nolim dare
nunc agnosco, etiam si de iis nullo modo
antè cogitauerim, cum triangulum
imaginatus sum, nec proinde à
me fuerint efficta. neque ad rem
attinet, si dicam mihi fortè à rebus
externis per organa sensuum istam
trianguli ideam aduenisse, quia nempe
corpora triangularem figuram habentia
interdum vidi, possum enim alias
innumeras figuras excogitare, de
quibus nulla suspitio esse potest
quòd mihi vnquam per sensus
illapsæ sint, & tamen varias
de iis non minus quàm de triangulo,
proprietates demonstrare: quæ
sanè omnes sunt veræ, quandoquidem
à me clarè cognoscuntur, ideoque
aliquid sunt, non merum nihil:

Es. Ms
B 751

patet enim illud omne quod verum est
esse aliquid; & iam fuse demonstraui
illa omnia quae clarè cognosco esse
vera; atque quamuis id non demonstrasset
ea certè est natura mea mentis, ut
nihilominus non possem eis non assentiri,
saltem quamdiu clarè percipio; meministi
me semper, etiam ante hoc tempus,
cum sensuum obiectis quam maximè
inharerem, eiusmodi veritates, quae
nempe de figuris aut numeris,
aliusve ad arithmeticam, vel geometriam,
vel in genere ad puram, atque abstractam
Mathesim pertinentibus euidenter
agnoscebam, pro omnium certissimis
habuisse. Jam verò si ex eo solo quod
alicuius rei ideam possim ex cogitatione
mea depromere sequitur, ea omnia
quae ad illam rem pertinere, clarè
& distinctè percipio, reuera ad illam
pertinere, nunquid inde haberi etiam
potest argumentum, quo Dei existentia
probetur? certè eius ideam nempe
Entis

45
Entis Summè perfecti non minùs apud
me inuenio, quàm ideam cuiusuis
figuræ, aut numeri, nec minùs clarè,
& distinctè intelligo ad eius naturam
pertinere ut actu existat, quàm id,
quod de aliqua figura, aut numero
demonstro ad eius figuræ, aut numeri
naturam etiam pertinere; ac proinde
quamuis non omnia quae superioribus
hiscè diebus meditatus sum, vera
essent, in eodem ad minimum
certitudinis gradu. Dei existentia
apud me esse deberet, in quo fuerunt
hactenus Mathematicæ veritates.
Quanquam sanè hoc primà fronte
non est omnino perspicuum, sed
quamdam Sophismatis speciem refert.
Cum enim assuetus sim in omnibus
alijs rebus existentiam ab essentia
distinguere, facile mihi persuadeo
illam etiam ab essentiâ Dei seungi
posse, atque ita Deum ut non actu
existentem cogitari; sed tamen
diligentiùs attendenti fit manifestum

Res. Ms
B 751

Non magis posse existentiam ab essentia
Dei separari, quam ab essentia trianguli
magnitudinem trium eius angulorum
equalium duobus rectis, siue ab idea
montis ideam vallis: adeo ut non
magis repugnet cogitare Deum (hoc
est ens summe perfectum) cui desit
existentia (hoc est cui desit aliqua
perfectio) quam cogitare montem cui
desit vallis. Verumtamen ne possim
quidem cogitare Deum nisi existentem,
ut neque montem sine valle, ut
certe ut neque, ex eo quod cogitem
montem cum valle, ideo sequitur
aliquem montem in mundo esse, ita
neque ex eo quod cogitem Deum ut
existentem, ideo sequi videtur Deum
existere: nullam ^{enim} necessitatem enim
cogitatio mea rebus imponit; Et
quemadmodum imaginari licet equum
alatum, et si nullus equus habeat
alas, ita forte Deo existentiam possum
affingere, quamvis nullus Deus existat.

46.
Imo Sophisma hic Latet, neque enim
ex eo, quod non possim cogitare montem
nisi cum valle, sequitur alicubi montem
et vallem existere, sed tantum montem
et vallem, siue existant, siue non
existant, a se mutuo seungi non posse;
Atqui ex eo, quod non possim cogitare
Deum nisi existentem, sequitur
existentiam ab eo esse inseparabilem,
ac proinde illum reuera existere;
non quod mea cogitatio hoc efficiat,
siue aliquam necessitatem ulli rei
imponat, sed contra quia ipsius rei,
nempe existentia Dei necessitas me
determinat ad hoc cogitandum: neque
enim mihi Liberum est Deum absque
existentia (hoc est ens summe perfectum
absque summa perfectione) cogitare,
ut Liberum est equum vel cum alis,
vel sine alis imaginari. neque etiam
hic dici debet necesse quidem esse ut
ponam Deum existentem, postquam
posui illum habere omnes perfectiones,
quandoquidem existentia una est ex
illis, sed priorem positionem necessariam

Res. Ms
B 751

non fuisse; ut neque necesse est me putare
figuras omnes quadrilateras circulo
inscribi, sed posito quòd hoc putem, necesse
erit me fateri rhombum circulo inscribi,
quod aperte tamen est falsum, nam
quamvis non necesse sit ut incidam
unquam in ullam de Deo cogitationem,
quoties tamen de ente primo, et summo
libet cogitare, atque eius ideam
tanquam ex mentis mea thesauro
depromere, necesse est ut illi omnes
perfectiones attribuam, et si nec
omnes tunc enumerem, nec ad singulas
attendam: qua necessitas planè sufficit
ut postea cum animaduerto existentiam
esse perfectionem, rectè concludam
ens primum & summum existere:
quemadmodum non necesse me ullum
triangulum unquam imaginari, sed
quoties volo figuram rectilineam
tres tantum angulos habentem consi-
derare, necesse est ut illi ea tribuam
ex quibus rectè infertur eius tres
angulos non maiores esse duobus rectis,

47
Etiam si hoc ipsum tunc non aduertam:
cum verò examino quænam figura
circulo inscribantur, nullo modo necesse
est ut putem omnes quadrilateras
ex eo numero esse, imò etiam id ipsum
nequidem fingere possum quamdiu
nihil volo admittere, nisi quod clarè
& distinctè intelligo: ac proinde
magna differentia est inter eiusmodi
falsas positiones, & ideas veras mihi
ingeritas, quarum prima et præcipua
est Idea Dei: nam sanè multis modis
intelligo illam non esse quid fictitium
à cogitatione mea dependens, sed
imaginem veram & immutabilis
naturæ; ut primò quia nulla alia
res potest à me excogitari, ad cuius
essentiam existentia pertineat præter
solum Deum; deinde quia non possum
duos aut plures eiusmodi Deos intelligere;
& quia posito quòd iam unus existat,
planè videam esse necessarium ut
& ante ab æterno extiterit, & in
æternum sit mansurus; ac denique

Res. Ms
B 751

quod multa alia in Deo percipiam
quorum nihil à me detrahi potest,
nec mutari.

Sed verò quacunque tandem utar
probandi ratione, semper eò res redit,
ut ea me sola planè persuadeant
quae clarè & distinctè percipio. &
quidem ex iis, quae ita percipio et si
nonnulla unicuique obuia sint, alia
verò non nisi ^{ab} eis qui propius
inspiciunt, & diligenter inuestigant,
deteguntur; postquam tamen haec
detecta sunt, non minùs certa quàm
illa existimantur. ut quamvis non
tam facile appareat in triangulo
rectangulo quadratum basis aequale
esse quadratis laterum, quàm istam
basim maximo eius angulo subtendi,
non tamen minùs creditur postquam
semel est perspectum. ad Deum
autem quod attinet, certè nisi
prauidicis obruerer, & rerum
sensibilium imagines cogitationem
meam omni ex parte obsiderent,

48
Nihil illo prius, aut facilius agnoscerem,
nam quid ex se est apertius, quàm
summum ens esse, siue Deum, ad
cuius solius essentiam existentia
pertinet, existere. atque quamvis
mihi attentà consideratione opus
fuerit ad hoc ipsum percipiendum,
nunc tamen non modo de eo aequè
certus sum, ac de omni alio quod
certissimum videtur; sed praeterea
etiam animaduerto coeterarum
rerum certitudinem ab hoc ipso ita
pendere, ut absque eo nihil unquam
perfectè sciri possit. Et si enim eius
sim natura, ut quamdiu aliquid
valdè clarè & distinctè percipio
non possim non credere verum esse,
quia tamen eius etiam sum natura,
ut non possim obtutum mentis in
eandem rem semper defigere ad
illam clarè percipiendam, recurratq;
saepè memoria iudicij antè facti,
cum non amplius attendo ad rationes
propter quae tale quid iudicauis,

Res. Ms
B 751

rationes alia afferrj possunt, quae me,
si Deum ignorarem, facile ab opinione
deicerent, atque ita de nullâ unquam
re veram & certam scientiam,
sed vagas tantum & mutabiles
opiniones haberem. sic exempli causa,
cum naturam trianguli considero,
evidentissimè quidem mihi, utpote
geometriae principiis imbuto, apparet
eius tres angulos aequales esse duobus
rectis, nec possum non credere verum
esse id, quamdiu ad eius demonstrationem
attendo, sed statim atque mentis
aciem ab illâ deflexi, quantumvis
adhuc recorder me illam clarissimè
perspexisse, facile tamen potest
accidere ut dubitem an sit vera,
Siquidem Deum ignorem: possum
enim mihi persuadere me talem
à naturâ factum esse, ut interdum
in iis fallar, quae me puto quam
evidentissimè percipere, cum praesertim
meminerim me saepe multa pro

49
veris & certis habuisse, quae postmodum
aliis rationibus adductus falsa esse
iudicavi. postquam verò percepi Deum esse,
quia simul etiam intellexi coetera omnia
ab eo pendere, illumque non esse fallacem;
atque inde collegi illa omnia quae clarè
& distinctè percipio necessariò esse vera,
etiamsi non attendam amplius ad rationes
propter quas istud verum esse iudicavi,
modo tantum recorder me clarè &
distinctè perspexisse, nulla ratio
contraria afferrj potest, quae me ad
dubitandum impellat, sed veram et certam
de hoc habeo scientiam; neque de hoc tantum
sed & de reliquis omnibus, quae meminij
me aliquando demonstrasse, ut de
geometricis & similibus: quid enim
nunc mihi opponetur? mène talem
factum esse, ut saepè fallar? at iam
scio me in iis quae perspicuè intelligo
falli non posse. mène multa alias
pro veris & certis habuisse quae postea
falsa esse deprehendi? Atqui nulla
ex iis clarè & distinctè perceperam,
sed huius regulae veritatis ignarus

Es. Ms
B 751

ob alias causas forte credideram, quas
postea minus firmas esse detexi. quid
ergo dicetur? anne, (et nuper mihi
obiciebam) me forte somniare, siue
illa omnia, quae iam cogito non magis
vera esse quam ea quae dormienti
occurrunt? Imo etiam hoc nihil mutat,
nam certe quamvis somniarem, si
quid intellectui meo sit evidens, illud
omnino est verum. Atque ita plane
video omnis scientiae certitudinem
& veritatem ab una veri Dei cognitione
pendere, adeo ut priusquam illum
nossem, nihil de ullâ aliâ re perfecte
scire potuerim. Jam vero
Innumera, tum de ipso Deo, et
aliis rebus intellectualibus, tum
etiam de omni illâ naturâ
corporeâ, quae est pura Matheseos
obiectum, mihi plane nota &
certa esse possint.

50

Meditatio sexta De Rerum materi- alium Existentiâ.

Reliquum est ut examinem an res
materiales existant: & quidem iam
ad minimum scio illas, quatenus
sunt pura Matheseos obiectum,
posse existere, quandoquidem ipsas
clare & distinctè percipio. non enim
dubium est quin Deus sit capax ea
omnia efficiendi, quae ego sit percipiendi
sum capax; nihilque unquam ab illo
fieri non posse iudicavi, nisi propter
hoc quod illud à me distinctè percipi
repugnaret. praeterea ex imaginandi
facultate, quâ me uti experior, dum
circa res istas materiales versor,
sequi videtur illas existere: nam
attentiùs consideranti quidnam sit
imaginatio, nihil aliud esse apparet,
quam quaedam applicatio facultatis
cognoscitivae ad corpus ipsi intimè

Res. Ms
B 751

praesens, ac proinde existens. Quod ut
planum fiat, primo examino differentiam
qua est inter illam, & puram intellectionem,
nempe, exempli causa, cum triangulum
imaginor, non tantum intelligo illud
esse figuram tribus lineis comprehensam,
sed etiam istas tres lineas tanquam
praesentes acie mentis intueor, atque
hoc est quod imaginari appello. Si vero
de chiliogono velim cogitare, e quidem
aeque bene intelligo illud esse figuram
constantem mille lateribus, ac intelligo
triangulum esse figuram constantem
tribus, sed non eodem modo illa mille
latera imaginor, sive tanquam
praesentia intueor. & quamvis tunc,
propter consuetudinem aliquid imaginandi,
quoties de re corpora cogito,
figuram forte aliquam confuse
mihi representem, patet tamen illam
non esse chiliogonum, quia nulla in
re est diversa ab ea quam mihi etiam
representarem, si de myriogono

91

51.
aliave quavis figuram plurimorum
laterum cogitarem; nec quicquam
iuvat ad eas proprietates, quibus
chiliogonum ab aliis polygonis differt
agnoscendas. Si vero de pentagono
quaestio sit, possum quidem eius
figuram intelligere, sicut figuram
chiliogoni, absque ope imaginationis;
sed possum etiam imaginari eandem,
applicando scilicet aciem mentis ad
eius quinque latera, simulque ad
aream eis contentam; et manifeste
hic animadverto mihi peculiari
quadam animi contentione opus
esse ad imaginandum, qua non utor
ad intelligendum: qua nova animi
contentio differentiam inter imagi-
nationem & intellectionem puram
clare ostendit. Ad hoc considero
istam vim imaginandi qua in me
est, prout differt a vi intelligendi,
ad me ipsius, hoc est ad mentis
meae, essentiam non requiri; nam
quamvis illa a me abesset, proculdubio

Ms. B 751

manerem nihilominus ille idem
qui nunc sum; unde sequi videtur
illam ab aliqua re à me diversâ
pendere; atque facile intelligo si
corpus aliquod existat cui mens sit
ita coniuncta, ut ad illud veluti
inspiciendum pro arbitrio se applicet,
fieri posse, ut per hoc ipsum res
corporeas imaginer; adeo ut hic modus
cogitandi in eo tantum à purâ intellec-
tione differat, quod mens, dum intelligit,
se ad se ipsam quodammodo conuertat,
respiciatque aliquam ex ideis, quæ illi
ipsi insunt; dum autem imaginatur,
se conuertat ad corpus, aliquidque
in eo ideæ vel à se intellectæ, vel
sensu perceptæ conforme intueatur.
facile, inquam, intelligo imaginationem
ita perfici posse, si quidem corpus
existat; & quia nullus alius modus
æquè conueniens occurrit ad illam
explicandam, probabiliter inde
coniicio corpus existere; sed tantum
probabiliter; & quamuis accuratè

52
omnia inuestigem, nondum tamen
video ex eâ natura corporea ideâ
distinctâ, quam in imaginatione mea
inuenio, vllum sumi posse argumentum
quod necessario concludat aliquod
corpus existere.

Soleo verò alia multa imaginari
præter illam naturam corpoream, quæ
est pura matheseos obiectum, ut colores,
sonos, sapes, dolorem, & similia;
sed nulla tam distinctè; & quia hæc
percipio melius sensu, à quo videntur
ope memoria ad imaginationem
peruenisse; ut commodius de ipsis
agam, eâdem operâ etiam de sensu
est agendum, videntumque an ex
iis quæ isto cogitandi modo, quem
sensum appello, percipiuntur,
certum aliquod argumentum de
rerum corporearum existentia
habere possim. & primò quidem
apud me hæc repetam, quænam
illa sint quæ antehæc ut sensu perceptæ
vera esse putauij. & quas ob causas
id putauij; deinde etiam causas

Es. Ms
B 751

Expendam, propter quas eadem postea
in dubium reuocauij; ac denique
considerabo quid mihi nunc de iisdem
sit credendum. primo itaque sensi
me habere caput, manus, pedes, et
membra cetera, ex quibus constat
illud corpus, quod tanquam meij partem,
vel forte etiam tanquam me totum
spectabam; sensique hoc corpus inter
alia multa corpora versari, à quibus
varius commodis, vel incommodis affici
potest; et comoda ista sensu quodam
voluptatis, & incommoda sensu
doloris metiebar. atque præter
dolorum, et voluptatem sentiebam
etiam in me famem, sitim, aliosque
eiusmodi appetitus, itemque corporeas
quasdam propensiones ad hilaritatem,
ad tristitiam, ad iram, similesque
alios affectus; foris verò, præter
corporum extensionem, & figuras,
& motus, sentiebam etiam in illis
duritiem, & calorem, aliasque tactiles
qualitates, ac præterea Lumen, &
Colores

53.
colores, & odores, & saporis, & sonos,
ea quorum varietate, cælum, terram,
maria, & reliqua corpora ab inuicem
distinguebam, nec sanè absque ratione
ob ideas istarum omnium qualitatum, quæ
cogitationi meæ se offerebant, & quas
solas propriè, & immediatè sentiebam,
putabam me sentire res quasdam à mea
cogitatione planè diuersas, nempe corpora
à quibus idea ista procederent; experiebat
enim illas absque ullo meo consensu
mihi aduenire, adeò ut neque possem
obiectum illum sentire quamuis vellem,
nisi illud sensus organo esset præsens,
nec possem non sentire cum erat
præsens; cumque idea sensu percepta essent
multò magis viuida, & expressa, & suo
etiam modo magis distincta, quam illa
ex iis quas ipse prudens, et sciens meditando
effingebam, vel memoriæ meæ impressas
aduertebam, fieri non posse videbatur
ut à me ipso procederent, ideoque
supererat ut ab alijs quibusdam rebus
aduenirent: quarum rerum cum
nullam aliunde notitiam haberem
quam ex istis ipsis Ideis, non poterat

Es. Ms
B 751

aliud mihi venire in mentem, quam
Illas res Similes esse. utque etiam
quia recordabar me prius usum fuisse
sensibus, quam ratione, videbamque
ideas, quas ipse effingebam, non tam
expressas esse, quam illas quas sensu
percipiebam, & plerumque ex ^{ist}arum
partibus componi, facile mihi persuadebam
nullam plane me habere in intellectu,
quam non prius habuissem in sensu.
Non etiam sine ratione corpus illud,
quod specialiter quodam iure meum
appellabam, magis ad me pertinere
quam alia omnia arbitrabar; neque
enim ab Illo poteram unquam seungi,
ut à reliquis; omnes appetitus, et affectus
in illo, et pro illo sentiebam; ac denique
dolorem, & titillationem voluptatis
in eius partibus, non autem in aliis
extra illum positis advertebam.
Cur vero ex isto nescio quo doloris
sensu quodam animi tristitia, &
ex sensu titillationis Lætitia quædam
consequatur, cur-ue illa nescio quæ
vellicatio ventriculi, quam famem

54.
voco, me de cibo sumendo admoneat,
gutturis vero ariditas de potu, &
ita de cæteris, non aliam sanè habebam
rationem, nisi quia ita doctus sum
à naturâ; neque enim ulla planè
est affinitas (saltem quam ego
intelligam) inter istam vellicationem
& sibi sumendi voluntatem, siue
inter sensum rei dolorem inferentis,
& cogitationem tristitia ab isto
sensu exorta. sed et reliqua omnia
quæ de sensuum obiectis iudicabam,
videbar à naturâ didicisse: prius
enim illa ita se habere mihi persuas-
eram, quam rationes ullas quibus
hoc ipsum probaretur expendissem;
postea vero multa paulatim
experimenta fidem omnem, quam
sensibus habueram, Læbentiarunt;
nam & interdum turres, quæ
rotunda visa fuerant è longinquo,
quadrata apparebant è propinquo,
& statua per magna in eorum
fastigiis stantes, non magna è terrâ
spectanti videbantur; & talibus

alijs innumeris in rebus sensuum
externorum iudicia falli deprehendebam.
Nec externorum duntaxat, sed etiam
internorum, nam quid dolor e
intimius esse potest? atque audiueram
aliquando ab iis, quibus erus aut
brachium fuerat abscissum, se tibi
videri adhuc interdum dolorem sentire
in ea parte corporis, quâ carebant;
Ideoque etiam in me non planè
certum esse videbatur membram aliquod
mihî dolere, quamvis sentirem in
eo dolorem. quibus etiam duas maximè
generales dubitandi causas nuper
adiei; prima erat, quòd nulla
unquam dum vigilo me sentire
crediderim, quæ non etiam inter
dormiendum possim aliquando putare
me sentire; Cumque illa quæ sentire
mihî videor in somnis, non credam
à rebus extra me positis mihî
aduenire, non advertebam quare
id potius crederem de iis quæ
sentire mihî videor vigilando.

55.
Altera erat, quòd cum authorem meæ
originis adhuc ignorarem, nihil
videbam obstarè, quo minus essem
naturâ ita constitutus, ut fallerer
etiam in iis quæ mihî verissima
apparebant; & quantum ad rationes
quibus antea rerum sensibilibium
veritatem mihî persuaseram, non
difficiliter ad illas respondebam.
Cum enim viderer ad multa impelli
à naturâ, quæ ratio dissuadebat,
non multum fidendum esse putabam
iis quæ à natura docentur, et quamvis
sensuum perceptiones à voluntate
meâ non penderent, non ideo
concludendum esse putabam illas à
rebus à me diversis procedere, quia
fortè aliqua esse potest in me ipso
facultas, et si mihî nondum cognita,
illarum effectrix. Nunc autem
postquam incipio me ipsum, meaque
authorem originis melius nosse,
non quidem omnia quæ habere
videor à sensibus putare esse temerè
admittenda; sed neque etiam omnia

p. Ms
3 751

In dubium reuocanda. Et primò,
quoniam scio omnia quæ clarè, &
distinctè intelligo, talia à Deo fieri
posse, qualia illa intelligo, satis est
quòd possim vnã rem absque alterã
clarè, & distinctè intelligere, ut
certissim vnã ab alterã esse
diuersam, quia potest saltẽm à Deo
seorsim poni; & non refert à quã
potentiã id fiat, ut diuersa existimetur;
ac proinde, ex hoc ipso quòd sciam
me existere, quòdque interim
nihil planè aliud ad naturam, siue
essentiam meam pertinere animad-
uertebam, præter hoc solum quòd
sim res cogitans, rectè concludo meam
essentiam in hoc vno consistere, quòd
sim res cogitans. Et quamuis
fortasse (vel potius, ut postmodum
dicam, pro certo) habeam corpus quòd
mihì valdè arctè coniunctum est,
quia tamen ex vnã parte claram,
& distinctam habeo ideam me ipsius
quatenus sum tantum res cogitans.

66.
non extensa, & ex aliã parte distinctam
ideam corporis, quatenus est tantum
res extensa, non cogitans, certum est
me à corpore meo reuera esse
distinctum, & absque illo posse
existere. præterea inuenio in me
facultates specialibus quibusdam modis
cogitandi, puta facultates imaginandi,
& sentiendi, sine quibus totum me
possum clarè, & distinctè intelligere,
sed non vice versã illas sine me, hoc
est sine substantiã intelligente cui
insint; intellectionem enim nonnullam
in suo formalì conceptu includunt,
vnde percipio illas à me, ut modos
à re, distinguo: agnosco etiam quosdam
alias facultates, ut locum mutandi,
varias figuras induendi, & similes,
quæ quidem, non magis quàm præcedentes,
absque aliquã substantiã, cui insint
possunt intelligi, nec proinde etiam
absque illa existere. sed manifestum
est has, siquidem existant, inesse
debere substantiæ corporeæ siue extensæ,

Ms.
B 751

non autem intelligenti, quia nempe
aliqua extensio, non autem ulla
planè intellectio in earum claro, et
distincto conceptu continetur.
Jam verò est quidem in me passiva
quodam facultas sentiendi, siue
ideas rerum sensibilium recipiendi,
& cognoscendi, sed eius nullum usum
habere possem, nisi quaedam activa
etiam existeret, siue in me, siue in
alio, facultas istas ideas producendi,
vel efficiendi. Atque hoc sane in
me ipso esse non potest, quia nullam
planè intellectionem presupponit;
& me non cooperante, sed saepe
etiam invito ideae istae producuntur:
Ergo superest ut sit in aliquâ substantia
à me diversâ, in qua quoniam omnif
realitas vel formaliter, vel eminentes
inesse debet quae est obiectivè in
ideis ab istâ facultate productis; (ut
iam supra animadverti) vel haec
substantia est corpus, siue natura
corporea, in qua nempe omnia

formaliter continentur quae in ideis
obiectivè; vel certè Deus est, vel
aliqua creatura corpore nobilior,
in qua continentur eminenter:
Atque cum Deus non sit fallax,
omnino manifestum est illum nec
per se immediatè ideas istas mihi
immittere, nec etiam mediante
aliquâ creaturâ, in qua earum realitas
obiectiva non formaliter, sed eminentes
tantum contineatur. Cum enim
nullam planè facultatem mihi
dederit ad hoc agnoscendum, sed
contra magnam propensionem ad
credendum illas à rebus corporeis
emitti, non video quâ ratione posset
intelligi ipsum non esse fallacem,
si aliunde quàm à rebus corporeis
emitterentur, ac proinde res corporeae
existunt. non tamen fortè omnes
tales omnino existunt, quales illas
sensu comprehendo, quoniam ista
sensus comprehensio in multis
valde obscura est, & confusa,

Sed saltem illa omnia in iis sunt
quae clarè & distinctè intelligo, Id
est omnia generaliter spectata quae
in pura Matheseos obiecto comprehen-
duntur. Quantum autem attinet
ad reliqua quae vel tantum particu-
laria sunt, ut quod sol sit talis
magnitudinis aut figurae &c. vel
minùs clarè intellecta, ut Lumen,
fomes, dolor, & similia, quamvis
valde dubia & incerta sint, hoc
tamen ipsum quod Deus non sit
fallax, quodque idcirco fieri non
possit ut ulla falsitas in meis opinionibus
reperiatur, nisi aliqua etiam sit in
me facultas à Deo tributa ad illam
emendendam, certam mihi spem
ostendit veritatis etiam in iis
assequenda. & sanè non dubium
est, quin ea omnia, quae doceor à
naturâ, aliquid habeant veritatis:
per naturam enim generaliter
spectatam nihil nunc aliud, quam
vel Deum ipsum, vel rerum

68.
Creaturarum coordinationem à Deo
institutam intelligo; nec aliud per
naturam meam in particulari,
quam complexionem eorum omnium,
quae mihi à Deo sunt tributa. nihil
autem est quod me ita natura magis
expresse doceat, quam quod habeam
corpus, cui male est cum dolore
sentio, quod cibo vel potu indiget cum
famen aut sitim patior, & similia;
nec proinde dubitare debeo, quin
aliquid in eis sit veritatis. Docet
etiam natura per istos sensus doloris,
famis, sitis, &c. me non tantum
adesse meo corpori ut nauta adest
nauigio, sed illi acutissimè esse
coniunctum, & quasi permixtum,
adeo ut vnum quid cum illo componam;
aliquis enim cum corpus laeditur,
ego qui nihil aliud sum quam res
cogitans, non sentirem idcirco dolorem,
sed puro intellectu passionem istam
perciperem, ut nauta visu percipit
si quid in nave frangatur; & cum
corpus cibo, vel potu indiget, hoc

p. Ms
751

ipsum expresse intelligerem, non confusos
famem, & sitis sensus haberem. nam
certè isti sensus sitis, famis, doloris,
&c. nihil aliud sunt quam confusi
quidam cogitandi modus ab unione, &
quasi permixtione mentis cum corpore
exortus. præterea etiam doceor à
naturâ varia circa meum corpus
alia corpora existere, ex quibus nonnulla
mihi prosequenda sunt, alia fugienda.
& certè ex eo quod valde diversos
sentiam colores, sonos, odores, sapes,
calorem, duritiem, & similia,
rectè concludo aliquas esse in corporibus,
à quibus varia ista sensuum perceptiones
adveniunt, varietates eis respondentes,
etiamsi fortè ipsis non similes; atque
ex eo quod quadam ex illis perceptionibus
mihi gratae sint, aliae ingratae, planè
certum est meum corpus, siue potius
me totum, quatenus ex corpore et
mente sum compositus, variis commodis,
& incommodis à circumiacentibus
corporibus affiri posse. multa verò
alia sunt quae etsi videar à naturâ

59
doctus esse, non tamen reuera ab ipsa,
sed à consuetudine quadam inconside-
ratae iudicandi, accepi, atque ideo
falsa esse facile contingit. ut quod
omne spatium, in quo nihil planè
occurrit, quod meos sensus moueat,
sit vacuum; quod in corpore, exempli
gratiâ, calido aliquid sit planè simile
ideæ caloris quae in me est: in albo
aut viridi, sit eadem albedo, aut
viriditas quam sentio; in amaro, aut
dulci, idem Sapor, & sic de coeteris:
quod & astra, & turres, et quaeuis
alia remota corpora eius sint tantum
magnitudinis, & figurae, quam
sensibus meis exhibent, & alia
eiusmodi. sed ne quid in hac re non
satis distinctè percipiam, accuratius
debeo definire quid propriè intelligam
cum dico me aliquid doceri à naturâ;
nempe hic naturam strictius sumo,
quàm pro complexione eorum omnium
quae mihi à Deo tributa sunt, in hac
enim complexione multa continentur
quae ad mentem solam pertinent,

ut quod percipiam id quod factum est
infectum esse non posse, & reliqua
omnia quae lumine naturaliter sunt
nota, de quibus hic non est sermo;
multa etiam quae ad solum corpus
spectant, ut quod deorsum tendat, &
similia, de quibus etiam non ago, sed
de iis tantum quae mihi ut composito
ex mente & corpore à deo tributa
sunt: Ideoque haec natura docet quidem
ea refugere quae sensum doloris
inferunt, & ea persequi quae sensum
voluptatis, & talia; sed non apparet
illam praeterea nos docere ut quicquam
ex istis sensuum perceptionibus sine
praeiudicio intellectus examine de rebus
extra nos positae concludamus, quia
de iis verum scire ad mentem solam,
non autem ad compositum videtur
pertinere. ita quamvis Stella non
magis oculus meum quam ignis
exigua facies afficiat, nulla tamen
in eo realiter positiva propensio
est ad credendum illam non esse
maiores, sed hoc sine ratione

60
ab incunte aetate iudicavi; et quamvis
ad ignem accedens sentio calorem,
ut etiam ad eundem nimis propè
accedens sentio dolorem, nulla
perfectò ratio est quae suadeat in igne
aliquid esse simile isti calori; ut neque
etiam isti dolori, sed tantummodo
in eo aliquid esse, quodcumque demum
sit, quod istos in nobis sensus caloris,
vel doloris efficiat: & quamvis etiam
in aliquo spatio nihil sit quod moueat
sensum, non ideo sequitur in eo
nullum esse corpus, sed video me
in his, aliisque per multis ordinem
naturae pervertere esse assuetum,
quia nempe sensuum perceptionibus,
quae propriè tantum à naturâ data
sunt ad menti significandum quoniam
composito, cuius pars est, commoda
sint, vel incommoda; & eatenus
sunt satis clara & distincta, ut or
tanquam regulis certis ad immediatè
dignoscendum quoniam sit corporum
extra nos positorum essentia, de
quâ tamen nihil nisi valde obscure

61.
& confuse significant. At qui iam
antè satis perspexi quâ ratione non
obstante Dei bonitate, iudicia mea falsa
esse contingat, sed noua hîc occurrit
difficultas circa illa ipsa quæ tanquam
persequenda, vel fugienda mihi à
naturâ exhibentur; atque etiam circa
internos sensus in quibus errores
videor deprehendisse, ut cum quis
grato cibi alicuius sapore delusus
venenum intus latens assumit.
sed nempe tunc tantum à naturâ
impellitur ad illud appetendum in
quo gratus sapor consistit, non autem
ad venenum quod planè ignorat;
nihilque hinc aliud concludi potest
quàm naturam istam non esse
omnisciam; quod non mirum, quia
cum homo sit res Limitata, non alia
illi competit, quàm Limitata perfec-
tionis. At verò non rarò etiam in
his erramus ad quæ à naturâ
impellimur: ut cum is, qui agrotant,
potum, vel cibum appetunt sibi paulò
post nociturum. Dicij forsan hîc poterit
illos ob id errare

illos ob id errare quòd natura eorum
sit corrupta: sed hoc difficultatem non
sollit, quia non minùs verè homo agrotus
creatura Dei est quàm sanus; nec proinde
minùs videtur repugnare illum à
Deo fallacem naturam habere: utque
ut horologium ex rotis & ponderibus
confectum non minùs accuratè leges
omnes naturæ obseruat cum male
fabricatum est & horas non rectè
indicat, quàm cum omni ex parte
artificis voto satisfacit. Ita si considerem
hominis corpus quatenus machinamentum
quoddam est ex ossibus, nervis, musculis,
venis, sanguine, & pellibus ita aptum,
& compositum ut etiamsi nulla in
eo mens existeret, eosdem tamen
haberet omnes motus qui nunc in eo,
non ab imperio voluntatis, nec proinde
à mente procedunt, facile agnosco illi
æquè naturale fore, si exempli causâ
hydrope laboret, eam faucium ariditatem
pati, quæ sitis sensum menti inferre
solet, atque etiam ab illâ eius nervos,
& reliquas partes ita disponi ut

M₅
751

potum sumat ex quo morbus augeatur,
quam cum nullum tale in eo vitium
est a simili faucium siccitate moueri
ad potum sibi utide assumendum. Et
quamuis respiciens ad preconceptum
horologi etiam dicere possim illud cum
horas non recte indicat, à natura sua
deflectere, atque eodem modo considerans
machinamentum humani corporis,
tuncquam comparatum ad motus qui
in eo fieri solent, putem illud etiam
à natura sua aberrare, si eius fauces
sint arida cum potus ad ipsius
conservationem non prodest. Satis
tamen animaduerto hanc ultimam
naturæ acceptionem ab alterâ multum
differre; hæc enim nihil aliud est
quam denominatio à cogitatione meâ
hominem a grotum, & horologium
malè fabricatum cum idea hominis
sani, & horologi rectè facti comparati
dependens, rebusque de quibus dicitur
extrinseca; per illam verò aliquid
intelligo quod reuera in rebus

62.
reperitur, ac proinde non nihil habet
veritatis. At certè etiam si respiciendo
ad corpus hydrope laborans, fit tantum
denominatio extrinseca cum dicitur
eius natura esse corrupta ex eo quod
aridas habeat fauces, nec tamen egeat
potu, respiciendo tamen ad compositum,
sive ad mentem talis corporis unitam,
non est priora denominatio, sed verus
error natura quod sitiat cum potus
est ipsi nociturus; ideoque hic remanet
inquirendum quo pacto Dei bonitas non
impediat quò minus natura sic sumpta
sit fallax. Nempe imprimis hic
aduerto magnam esse differentiam
inter mentem & corpus, in eo quod
corpus ex naturâ suâ fit semper
diuisibile, mens autem planè indi-
uisibilis; nam sanè cum hanc considero,
sive me ipsum quatenus sum tantum-
res cogitans, nullas in me partes
possum distinguere, sed rem planè
vnam & integram me esse intelligo:
& quamuis toti corpori tota mens

unita esse videatur, abscisso tamen pede,
vel brachio, vel quavis aliâ corporis
parte, nihil ideo de mente subductum
esse cognosco; neque etiam facultates
volendi, sentiendi, intelligendi &c.
eius partes dici possunt, quia una et
eadem mens est quæ vult, quæ sentit,
quæ intelligit. Contrâ verò nulla res
corporea, siue extensa potest à me
excogitari, quam non facile in partes
cogitatione dividam, atque hoc ipso
illam diuisibilem esse intelligam: quod
vnum sufficeret ad me docendum
mentem à corpore omninò esse
diuersam, si non illud aliunde satis
scirem. Deinde aduerto mentem non
ab omnibus corporis partibus immediatè
affici, sed tantummodo à cerebro, vel
fortè etiam ab vnâ tantum exiguâ
eius parte, nempe ab eâ in quâ dicitur
esse sensus communis; quæ quotiescunque
eodem modo est disposita, menti idem
exhibet, etiam si reliquæ corporis partes
diuersis interim modis possint se habere,

62.
ut probant innumera experimenta
quæ hinc recensere non est opus.
Aduerto præterea eam esse corporis
naturam ut nulla eius pars possit
ab aliâ parte aliquantum remota
moueri, quin possit etiam moueri
eodem modo à qualibet ex iis quæ
interiacent, quamuis illa remotior
nihil agat. At exempli causâ in fine
A B C D si trahatur eius vltima
pars D non alio pacto mouebitur
prima A, quam moueri etiam posset
si traheretur vna ex intermediis B,
vel C, et vltima D maneret immota.
Nec dissimili ratione cum sentio
dolorum pedis, docuit me Physica sensum
illum fieri ope neruorum per pedem
sparsorum, qui inde ad cerebrum atque
funium instar extensi dum trahuntur
in pede trahunt etiam intimas cerebri
partes ad quas pertingunt, quemdamq;
motum in iis excitant, qui institutus
est à naturâ ut mentem afficiat sensu
doloris tanquam in pede existentis.
Sed quia illi nerui per tibiâ, crus,
Lumbos, dorsum, et collum transire

es. Ms
B 751

debent ut à pede ad cerebrum perueniant
potest contingere ut etiam si eorum
pars quæ est in pede non attingatur,
sed aliqua tantum ex intermediis,
idem planè ille motus fiat in cerebro
qui fit pede male affecto, ex quo
necesse erit ut mens sentiat eundem
dolorem. Et idem de quolibet alio
sensu est putandum. Aduerto denique,
quando quidem unusquisque ex motibus
qui fiunt in eâ parte cerebri quæ
immediate mentem afficit, non nisi
unum aliquem sensum illi infert,
nihil hæc in re melius posse excogitari,
quam si eum inferat, qui ex omnibus
quos inferre potest ad hominis sanæ
conservationem quammaximè, &
quam frequentissimè conducit.
Experientiam autem testari tales
esse omnes sensus nobis à naturâ
inditos; ac proinde nihil planè in iis
reperiri, quod non immensam Dei
potentiam, bonitatemque testetur.
Ita, exempli causâ, cum nervi qui sunt

in pede vehementer, et præter
consuetudinem moventur, ille
eorum motus per spinam dorsali
medullam ad intima cerebri pertingens
ibi menti signum dat, ad aliquid
sentiendum; nempe dolorem tanquam
in pede existentem, à quo illa
excitatur ad eius causam ut pedis
infestam, quantum in se est, amouendam.
Potuisset vero natura hominis à
Deo sic constitui, ut ille idem motus
in cerebro quidvis aliud menti exhiberet,
nempe vel seipsum, quatenus est
in cerebro, vel quatenus est in pede,
vel in aliquo ex locis intermediis,
vel denique aliud quidlibet; sed nihil
aliud ad corporis conservationem
æque conduxisset. Eodem modo
cum potu indigamus, quadam inde
oritur siccitas in gutture & nervos
eius mouens, & illorum ope
cerebri interiora; hincque motus
mentem affert sensu sitis, quia
nihil in toto hoc negotio nobis

utilius est scire quàm quod potu ad
conservationem valetudinis segeamus,
& sic de cæteris. Ex quibus omnino
manifestum est, non obstante immensa
Dei bonitate, naturam hominis ut
ex mente & corpore compositi non
posse non aliquando esse fallacem.
Nam si quæ causa non in pede,
sed in aliâ quavis ex partibus per
quas nervi à pede ad cerebrum
porriguntur, vel etiam in ipso
cerebro eundem planè motum in eo
excitet, qui solet excitari pede male
affecto, sentietur dolor tanquam in
pede, sensusque naturaliter fallatur,
quod cum ille idem motus in cerebro
non possit nisi eundem semper sensum
menti inferre, multoque frequentius
oriri soleat à causa que lædit pedem,
quàm ab aliâ alibi existente, rationi
consentaneum est ut pedis potius
quàm alterius partis dolorem menti
semper exhibeat. Et si quando faucium
ariditas non ut solet ex eo quòd

65
ad corporis valetudinem potius
conducat, sed ex contrariâ aliquâ
causâ oriatur, ut in hydropico
contingit, Longè melius est illam
tunc fallere, quàm si contra semper
falleret cum corpus est benè constitutum,
& sic de reliquis. Atque hæc
consideratio plurimum iuvat non
modo ut errores omnes quibus natura
mea obnoxia est animadvertam,
sed etiam ut illos aut emendare, aut
vitare facile possim. Nam sanè
cum sciam omnes sensus circa ea
quæ ad corporis commodum spectant
multò frequentius verum iudicare
quàm falsum, possimque uti ferè
semper pluribus ex iis ad eandem
rem examinandam, et insuper
memoriâ, que præsentia cum præce-
dentibus connectit, et intellectu, qui
iam omnes errandi causas perspexit,
non amplius vereri debeo ne illa
quæ mihi quotidie à sensibus exhibentur
sint falsa, sed hyperbolica superiorum

Es. Ms
B 751

dierum habitationes ut risu dignae
sunt excludenda; praesertim summa
illa de somno quem a vigiliâ non
distinguebam; nunc enim aduerto
permagnam inter utrumque esse
diferimem in eo, quod nunquam
insomnia cum reliquis omnibus
actionibus vitæ à memoriâ conuen-
guntur, ut ea quæ vigilantij occurrunt;
nam sanè si quis dum vigilo mihi
de repente appareret, statimque
postea dispareret, ut fit in somnis,
ita scilicet ut nec unde venisset, nec
quò abiret viderem, non immerito
spectrum potius, aut phantasma
in cerebro meo effectum quàm verum
hominem esse iudicarem. Cum
verò ea res occurrant quas distinctè
unde, ubi, & quando mihi adueniant
aduerto, earumque perceptionem
absque ulla interruptione cum totâ
reliquâ vitâ connecto, planè certus
sum non in somnis, sed vigilantij
occurrere, Nec de ipsarum veritate

66.
debeo vel minimum dubitare, si
postquam omnes sensus, memoriâ
& intellectum ad illas examinandas
convocavi, nihil mihi quod cum
coeteris pugnet ab illo ex his nuncietur.
Ex eo enim quod Deus non sit
fallax sequitur omnino in talibus
me non falli. Sed quia rerum
agendarum necessitas non semper
tam accuratè examinis moram
concedit, fatendum est humanam
vitam circa res particulares sapè
erroribus esse obnoxiam, & natura
nostra infirmitas est agnoscenda.

Ms. M
B 751

[Faint, illegible handwriting in a cursive script, likely Latin or a similar historical language. The text is mirrored across the page, suggesting bleed-through from the reverse side.]

Ms.
751

1 Gray — 5.00
1 — 5.50

1 — 11m

21.70
4.

86,80 — 36^c limit —
87

252
248

3172